

VYSOKÁ ŠKOLA EVROPSKÝCH A REGIONÁLNÍCH
STUDIÍ, O. P. S., ČESKÉ BUDĚJOVICE

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Spolupráce VŠERS v Příbrami s canisterapeutickým
sdružením

Autor práce: Renata Vohradská

Studijní obor: Regionální studia

Forma studia: prezenční

Vedoucí práce: Mgr. Michaela Svobodová, Ph.D.

Katedra: Katedra společenských věd

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně, na základě vlastních zjištění a s použitím odborné literatury a materiálů uvedených v této práci.

Souhlasím, aby práce byla uložena v knihovně Vysoké školy evropských a regionálních studií v Českých Budějovicích a zpřístupněna v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění.

.....

Děkuji vedoucí bakalářské práce Mgr. Michaele Svobodové Ph. D. za cenné rady, připomínky a metodické vedení práce.

Zvláštní poděkování patří Monice Posekané, vedoucí příbramské canisterapeutické organizace PESSOS za velkou pomoc při pochopení o co se v canisterapii jedná, také za mnoho společných návštěv speciálních škol, školek a pečovatelských domů

Abstrakt

VOHRADSKÁ, R. *Spolupráce VŠERS v Příbrami s canisterapeutickým sdružením: bakalářská práce*. České Budějovice: Vysoká škola evropských a regionálních studií, o. p. s., 2012. Vedoucí bakalářské práce: Mgr. Michaela Svobodová Ph.D.

Klíčová slova: canisterapie, spolupráce s VŠERS v Příbrami, polohování, canisterapeutický pes, PESSOS

Práce se zabývá léčebnou metodou canisterapie. V úvodu se nejprve zaměří na obecný pojem zooterapie a posléze přejde přímo do pojmu canisterapie, do jejího historického a datovaného vývoje, vyčlení pozitiva a negativa nejen v praxi. Obecná zooterapeutická část poukáže na to, že není terapie jen canis- se psy. Důležitá část je i členění metod. Následně se podrobně zabývá pouze canisterapií, vymezí základní oblasti jejího působení, zobecní cíle, podrobně vymezí nejzákladnější metodu- polohování v poslední části kapitoly se věnuje canisterapeutickým psům. V závěru je poukázána činnost příbramské canisterapeutické organizace PESSOS, jak dlouho se prací zabývá, s kým spolupracuje a jaké výsledky má. Nastíní, jak by mohla vypadat spolupráce s VŠERS v Příbrami.

Abstract

VOHRADSKÁ, R. *Cooperation the college of european and regional studies (VŠERS) in Příbram with canisteraphy union: barchelor thesis.* České Budějovice : The College of European and Regional Studies, o. p. s., 2011. Supervisor: Mgr. Michaela Svobodová Ph.D.

Key words: canisteraphy, cooperation with VŠERS in Příbram, tracking, canisterapian dog, PESSOS.

Work is aimed to the healing process called canisterapia. In the preface it's aimed to common term zooterapia and then goes directly to the term of canisterapia, to its historical and dated evolution, choosing positives and negatives not even in the practical life. Common zooterapeutical part will show that there is not only canistherapy with the dogs. Important part is also classification of the methods. After that it goes deeply to canisterapia itself, define basic areas of its influence, generalize targets and detail define the most basic method - adjusting. In the last chapter it goes to talking about canisterapic dogs. In the end is mentioned activity of PESSOS in Příbram. How long it works, companies they are cooperating with and their results. It also sketches out how could the cooperation with VŠERS in Příbram looks like.

Obsah

Úvod	9
1 Cíle a metodika bakalářské práce	10
2 Zooterapie	12
2.1 Zooterapie obecně	12
2.2 Základní vymezení zooterapie	13
3 Historický vývoj canisterapie jako nástroje zooterapie.....	14
3.1 Historie	14
3.2 Datovaný vývoj	15
4 Definice.....	16
4.1 Definice dle zvířecího druhu	16
4.2 Definice typů zooterapie dle metody.....	18
4.2.1 AAA (Animal Assisted Activities)- Aktivita za pomoci zvířat.....	18
4.2.2 AAT (Animal Assisted Therapy)- Terapie za pomoci zvířat	18
4.2.3 AAE (Animal Assisted Education)- Vzdělávání za pomoci zvířat	19
4.2.4 AACR (Animal Assisted Crisis Response)- Krizová intervence za pomoci zvířat.....	19
4.3 Pozitiva a negativa vzdělávání za pomoci zvířat.....	20
4.3.1 Pozitiva.....	20
4.3.2 Negativa	21
5 Canisterapie	22
5.1 Vymezení pojmu canisterapie	22
5.2 Základní oblasti působení canisterapie	24
5.2.1 Socioterapie	24
5.2.2 Psychoterapie	24
5.2.3 Fyzioterapie a diatermie	25

5.2.4	Speciální pedagogika	25
5.2.5	Psychologie.....	26
5.2.6	Klinická logopedie.....	26
5.3	Cíle canisterapie	27
5.3.1	Rozvoj jemné motoriky	28
5.3.2	Rozvoj hrubé motoriky.....	29
5.3.3	Motorika s atributy rehabilitační péče	30
5.4	Polohování.....	31
5.4.1	Historie polohování	31
5.4.2	Polohování.....	31
5.4.3	Průběh polohování.....	32
5.4.4	K čemu během polohování dochází	33
5.4.5	Možnosti poloh.....	33
5.5	Canisterapeutičtí psi	34
5.5.1	Výběr plemene	35
5.5.2	Výcvik psa, cíle výcviku a způsoby přípravy psa	35
5.5.3	Jaký má canisterapeutický pes (CT) být, co má umět, co by neměl dělat, malé chyby, větší chyby a chyby nepřipustné.....	36
5.5.4	Kde bývá CT pes využíván	38
5.5.4.1	Pes v ústavu pro mentálně postižené.....	38
5.5.4.2	Pes u klientů s tělesným postižením.....	38
5.5.4.3	Pes u klientů se smyslovým postižením.....	39
5.5.4.4	Pes u klientů s hyperkinetickým syndromem.....	40
5.5.4.5	Pes u klientů s autismem	41
5.5.4.6	Pes u klientů s epilepsií	41
5.5.4.7	Pes v domově důchodců.....	42
6	Příbramská nezisková organizace PESSOS	43

6.1 Členové.....	43
6.2 Náhled spolupráce VŠERS a PESSOSu.....	46
Závěr.....	47
Seznam použitých zdrojů	49
Seznam zkratk	51
Přílohy	52

Úvod

V dnešní době není zooterapie ničím neobvyklým. Nejde jen o volnočasovou aktivitu, ale také o terapii, kterou využívá mnoho sociálních služeb, školy, školky a domovy pro seniory. Ačkoli se to zdá být zvláštní, tato forma terapie je nejen velmi oblíbená, ale také slaví velký úspěch.

Zooterapie má mnoho členění. Klasické bývá členění dle zvířecího druhu. Mnoho lidí napadne, že se zde nemusí jednat pouze o psy a o koně, i když tyto terapie bývají nejznámější. Využívány mohou být prakticky všechny druhy zvířat od delfínů, rybiček, hlodavce až po hmyz. Ačkoli se to nemusí zdát, i chov drobného zvířete má na člověka určitý vliv. Další členění, které je již spíše odborné, je členění podle metod. Nejznámější jsou čtyři a jde v nich o aktivitu, terapii, vzdělávání a krizovou intervenci, vše za pomoci zvířat.

V zooterapii najdeme mnoho programů a to nejen návštěvní, či jednorázové, ale i například pobytové. Mezi nejznámější patří především tábory, mnoho dětí si zamilovalo právě ty se zaměřením na koně. Část rodičů v tomto případě ani nemusí napadnout, že právě tyto pobyty jsou pro děti vynikající už jen pro to, že speciálně trénované zvíře vylepší nejen jejich psychiku.

I když je v dnešní době zooterapie údajně známá, můžeme se setkat s velmi početnou částí lidí, kteří vůbec netuší o čem je řeč. Zvláště když se jich člověk zeptá na názvy jednotlivých zooterapeutických definicí dle zvířecího druhu. Neziskové organizace mají úspěch, jen se o nich příliš neví, což je škoda, protože téměř v každém městě najdeme školy pro postižené děti, dále například školky pro autistické děti, různé stacionáře a v neposlední řadě i domovy pro seniory. Mnoho lidí si může myslet, že ve speciálních školách naleznou jen mentálně postižené děti, opak je tu ale pravdou. Samozřejmě, že jsou tam děti s těžkou demencí, různě tělesně postižení, ale i děti hyperaktivní, či jen s opožděným vývojem.

Pro mnoho lidí se může zdát zooterapie zbytečná, stejně jako granty, finanční dotace atp., ale pokud jde o děti, ačkoli je to běh na dlouhou trať, každý úspěch, byť je sebemenší, je úspěch. Přesto je mnoho škol, které se zaměřují na speciální pedagogiku a školy, které se zabývají regiony a regionálním studiem by měly více rozšířit své předměty, byť se jedná např. právě o neziskové organizace a toto studium dokázat uplatnit i v praxi.

1 Cíle a metodika bakalářské práce

Hlavním cílem bakalářské práce je zjistit, jak fungují neziskové organizace, v případě této práce organizace zabývající se canisterapií. Co to canisterapie je, jak funguje a jakou skupinu lidí ovlivňuje.

V práci budou analyzována různá onemocnění, a popsáno jaký pro ně má canisterapie přínos.

Téma této bakalářské práce bylo zvoleno na základě zájmu autora, protože v ní jde nejen o seznámení s určitým typem neziskové organizace, ale hlavně o spolupráci se speciální školou, která tento typ terapie využívá.

Tato terapie ovlivňuje nejen lidi s určitým typem onemocnění, ale může být také nápomocná pro lidi, kteří by se jí chtěli zabývat, či díky praxi např. ve speciální škole může ovlivnit budoucí stadium autora.

Toto téma je nyní aktuální, každopádně např. v médiích se tolik neobjevuje. Řeší se převážně, když se stane nějaké neštěstí (viz. otrávení několika koní chovaných a cvičených pro hipoterapii).

Cílem této bakalářské práce je popsat vývoj zooterapie- canisterapie až do současnosti. Jak člověk zdomestikoval zvěř a proč, jaké to mělo přínosy a klady. Dále jak byla postupně zvířata využívána pro lidi i z terapeutického hlediska. Zde už se dají najít nejen pozitiva, ale i negativa, ať se jedná prakticky o kterékoli zvíře.

Metody využívané pro psaní bakalářské práce jsou z jedné poloviny postavené na prostudování literatury a z druhé poloviny se zaměřují na pozorování v praxi, to znamená, že zde budou zhodnoceny pozitiva a negativa canisterapie, jak působí na lidi a jaký má pro ně přínos. Budou zde porovnávána různá onemocnění, pro která má canisterapie přínos. Na základě pozorování v praxi může autor konkrétně charakterizovat skupinu lidí, kterým je canisterapie přínosná v kladném slova smyslu.

První kapitola je určená pro obecné vymezení zooterapie. Konkrétně poukáže na historický a datovaný vývoj, na metody, definice, pozitiva a negativa vzdělávání za pomoci zvířat.

Dále práce zhodnocuje konkrétní typ zooterapie, tedy canisterapii. Nejprve vymezí přímo pojem canisterapie a také základní oblasti jejího působení. Dále

poukáže na cíle této léčebné metody. Přiblíží metodu *polohování*, její historický vývoj, průběh při terapii, k čemu během této metody dochází a nastíní i možnosti poloh. V poslední části této kapitoly autor popíše canisterapeutického psa, od výběru plemene, přes jeho výcvik, jaký by měl a naopak neměl být a hlavně, kde bývá využíván.

V neposlední řadě práce zjišťuje působení konkrétní příbramské neziskové organizace PESSOS, její spolupráci se speciální školou, školkou a domovy pro seniory. Také výcvik psů. Nově jsou zde využívány kočky a morče, i když PESSOS bude převážně canisterapeutická organizace. V poslední části kapitoly je uveden návrh na spolupráci s VŠERS, jak by měla vypadat, jaký přínos by pro studenty měla mít, atp.

První zkušenosti spolupráce s PESSOS jsou přínosné, mohou je využívat studenti se zájmem o neziskové organizace a také ti, kteří by chtěli pomáhat. V neposlední řadě jim návštěvy ve specializovaných centrech mohou být nápomocné i pro rozhodování se o dalším studiu a práci. Spolupráce VŠERS s PESSOS může být zahrnutá i v několika předmětech, ať jde o neziskové organizace, či o tvorbu a financování projektů. Je zřejmé, že studenti jsou rádi za zkušenosti v praxi, mohou vidět sezení s handicapovanými, vidět speciální trénink, ale i zjistit, jakým způsobem jsou neziskové organizace vytvářeny, jak jsou financovány a pro zájemce o budoucí studium s podobným zaměřením je to i průprava a sbírání zkušeností.

2 Zooterapie

2.1 Zooterapie obecně

Zjednodušeně řečeno, pojmem **zooterapie** rozumíme pozitivní, až léčebné působení zvířete na člověka. Jde zde o zlepšení paměti, motoriky, komunikace, zmírňování stresu a zvíře je zde v roli prostředníka, tzv. koterapeuta.

Zvíře pro klienta může mnoho znamenat- zprostředkuje komunikaci se zbytkem světa a rozveselí ve smutných chvílích. Také může pomoci od fyzické bolesti, či pomáhá rozcvičit ztuhlé svalstvo. Je třeba ale mít na paměti, že na druhém konci vodítka je člověk- zooterapeut, který vždy rozhoduje o tom, jak a kdy zvíře využít ke zmírnění lidského trápení.¹

Souhrnným termínem zooterapie jsou tedy rehabilitační a psychosociální metody, které jsou pozitivně využívány v působení zvířete na člověka. Zvířata sama o sobě samozřejmě neléčí, ale pozitivně zvyšují účinnost léčby, kterou vede člověk.²

První dokumentované použití zvířete jako doplňkové terapie se datuje do 9. století v Gheelu v Belgii. Zvíře bylo použito jako terapeut u zdravotně postižených lidí. Další záznam je datován až z 90. let 18. století, kdy byla v Anglii založena klinika pro duševně nemocné, kdy byl obchodník s čajem William Tuke pohoršen dosavadními „léčebnými“ postupy a zacházením s pacienty v tehdejších blázincích. Na jeho klinice (York Retreat) bylo o pacienty pečováno s láskou a porozuměním a jedním z léčebných programů byla i péče o zvířata, zejména o králíky a drůbež. Cílem bylo naučit pacienty zodpovědnosti péčí o tvory, kteří na nich byli závislí.³

Rozhodujícím faktorem léčení zdravotně postiženého je člověk terapeut a zvíře spoluterapeut. Dohromady spolu tvoří léčebný tým. Cílem je vždy klient a kvalita jeho života, sestavuje se pro něj jak krátkodobý, tak i dlouhodobý léčebný program. Také léčebně rehabilitační a sociálně terapeutický plán. Pro proces rehabilitace jsou rozhodující- diagnóza, pohlaví, věk, motivace, sociální prostředí.⁴

¹ VELEMÍNSKÝ, M. a kol. *ZOOTERAPIE ve světle objektivních poznatků*. České Budějovice, 2007, s. 30.

²PETRŮ, G., KARÁSKOVÁ, V. *Edukační aspekty canisterapie*. Olomouc, 2008, s. 7.

³GALAJDOVÁ, L. *Pes lékařem lidské duše aneb Canisterapie*. Praha, 1999, s. 25.

⁴SDRUŽENÍ FILIA. *Mezinárodní seminář o zooterapiích k tvorbě metodiky*. Brno, 2004, s. 13.

2.2 Základní vymezení zooterapie

Klady zooterapie:⁵

- přirozený způsob, jak dosáhnout cílů rehabilitace
- koncentrace všech složek rehabilitace (habilitace)
- pokud je zvíře jako spoluléčitel správně vybrán s ohledem na typ postižení člověka, je jeho působení mnohem intenzivnější a trvalejší
- zvíře zpětně ovlivňuje i majitele (tj. terapeuta)

Problémy zooterapie:⁶

- strach ze zvířat
- konflikty s úřady a hygienickou službou
- různé typy alergií
- finanční problémy
- personální a odborné problémy
- nerespektování práv zvířete
- určité problémy se spolubydlícími (rodina, dům, majitelé domu)

Metody zooterapie:⁷

- AAA- činnosti za účasti zvířat, výsledky této metody se vyjadřují pouze v pocitech- radost, spokojenost, štěstí
- AAT- terapie za pomoci zvířat, jsou zde cílené intervence- posílení žádoucího chování, ale i potlačování nežádoucího chování pacienta
- AAE- vzdělávání za pomoci zvířat
- AACR- krizová intervence za pomoci zvířat⁸

⁵ SDRUŽENÍ FILIA. *Mezinárodní seminář o zooterapiích k tvorbě metodiky*. Brno, 2004, s. 13.

⁶ SDRUŽENÍ FILIA. *Mezinárodní seminář o zooterapiích k tvorbě metodiky*. Brno, 2004, s. 13.

⁷ KOLEKTIV AUTORŮ *Povídání o canisterapii*. Vyškov, 2000, s. 9.

VELEMÍNSKÝ, M. a kol. *ZOOTERAPIE ve světle objektivních poznatků*. České Budějovice, 2007, s. 30.

3 Historický vývoj canisterapie jako nástroje zooterapie

3.1 Historie

Společná historie vývoje psa coby lidského společníka je datována odlišně (10-60 tisíc let), nicméně nesporné je, že pes od samého začátku soužití s člověkem plnil funkci nejen pomocníka (hlídací, lovecký, pastervecký, dopravní), ale i funkci hygienickou a společenskou. Pro tuto skutečnost svědčí různé archeologické nálezy (např. společné pohřbívání).⁹ Každopádně pes se spojil s člověkem dobrovolně a postupem času trvale zdomácněl. Hlavní myšlenkou je, že se jednalo o ochočeného vlka, který se zdržoval poblíž lidských sídlišť, kde měl dostatečné množství potravy. Postupem času se plemeno vlka začalo křížit a šlechtit, až do dnešních podob.¹⁰

Je důležité si uvědomit, že jednotlivá plemena nevznikala samoúčelně, navíc se muselo dbát i na jejich povahové vlastnosti.¹¹ Během 19. -20. století se lidé soustřeďovali na vzhled psa, vznikala tedy nejen nová plemena a plemenné knihy.¹² Nejde jen o psy velké a malé, krátkosrsté a dlouhosrsté, ale i o psy pro alergiky, psy využívané na lov, pro společnost, psy cvičené pro pracovní využití, ale i k léčebnému využití, tj. psovodi, či koterapeuti.

Těsné soužití se zvířaty bylo podmínkou přežití v drsných historických podmínkách, člověk brzy zaznamenal i možnosti léčebného využívání zvířat. Nešlo jen o přímé formy fyzického působení (živočišné teplo, antibiotika ve slinách apod.), základním principem tohoto léčebného působení je skutečnost, že živý organismus má jakožto bioenergetický zdroj schopnost probouzet samoléčitelé schopnosti jiného organismu.¹³

Pes a člověk měli ze společného soužití mnoho výhod. Pes člověku pomáhal při lovu, člověk ho na oplátku nakrmil. Tak postupně začal dnes uznávaný symbol lásky a věrnosti- člověk a pes.¹⁴

⁹VELEMÍNSKÝ, M. a kol. *ZOOTERAPIE ve světle objektivních poznatků*. České Budějovice, 2007, s. 27.

¹⁰NERANDŽIČ, Z. *ANIMOTERAPIE aneb Jak nás zvířata léčí*. Praha, 2006, s. 30.

¹¹SVOBODOVÁ, I. a kol. *Zoorehabilitace a aktivity se zvířaty pro rozvoj osobnosti*. Praha, 200, s. 6.

¹²NERANDŽIČ, Z. *ANIMOTERAPIE aneb Jak nás zvířata léčí*. Praha, 2006, s. 30.

¹³VELEMÍNSKÝ, M. a kol. *ZOOTERAPIE ve světle objektivních poznatků*. České Budějovice, 2007, s. 27.

¹⁴NERANDŽIČ, Z. *ANIMOTERAPIE aneb Jak nás zvířata léčí*. Praha, 2006, s. 30.

3.2 Datovaný vývoj

Že byli psi hojně využíváni k pomoci svědčí i různé historické záznamy.

1. století- v troskách zříceného římského města Herculaneum je patrná nástěnná malba, kde slepého člověka vede pes.

13. století- slepečtí psi jsou vybavení madly pro doprovod slepců na Hedvábné cestě v Asii (popsal Marco Polo).

1780- první pokus vycvičení slepeckého psa v nemocnici v Paříži, ze kterého však nejsou záznamy.

1788- pochybnosti o nevidomosti Josefa Riesingera z Vídně- jeho slepecký pes byl vycvičen velice dobře.

1847- Jakob Birrer popsal své osobní zkušenosti s vycvičeným psem Největší rozmach byl zaznamenán v období první světové války. Srpen 1916- zahájení činnosti první výcvikové školy v Oldenburgu (avšak v roce 1926 byla uzavřena).¹⁵

1919- první použití zvířat v nemocnicích v USA. Druhé známé použití se traduje do 40. let, kdy americké nemocnice ve spolupráci s Červeným křížem pomáhali zraněným letcům za druhé světové války v Pawlingu v New Yorku.

1966- Erling Stordahl z Norska- sám nevidomý- založil s manželkou rehabilitační centrum pro postižené.

1969- americký dětský psycholog Boris M. Levinson zformuloval hypotézu, která ukazuje, že zvířata nevytláčejí, ale působí jako sociální katalyzátor, který zahajuje společenský kontakt.

Zlom nastal v 80. letech, kdy se zavedlo školení terapeutů, zkoušky jejich znalostí, byl zpřísněn výběr zvířat.

Londýn 1977- první mezinárodní konference jednotlivců a sdružení, kde si lidé vyměňovali informace a řešili danou problematiku. Konference bývají pravidelně jednou za tři roky (osmá v pořadí proběhla v Praze roku 1998).

1990- vznik mezinárodní asociace IAHAIO (International Association of Human-Animal Internacion Organizations), která se zabývá terapeutickým programem práce se zvířaty.¹⁶

¹⁵DIVIŠOVÁ, Z. A kol. *Praktické využití psů v zoorehabilitaci*. Praha, 2011, s. 108.

¹⁶GALAJDOVÁ, L. *Pes lékařem lidské duše aneb Canisterapie*. Praha 1999, s. 26-28.

4 Definice

4.1 Definice dle zvířecího druhu

Vzhledem k tomu, že možností zoorehabilitace je hodně, je nutné se na zoorehabilitaci dívat z několika úhlů a hlavně poukazovat na její problematiku. Dané zvíře je využíváno dle záměru a možností.¹⁷ To znamená, že je nutné vědět, s jakou skupinou lidí se bude pracovat, jak jsou nemocní a také kde bude zooterapie vykonávána.

Návštěvní program může probíhat tak, že skupina určitých lidí dorazí na místo chovu (např. do stájí při hiporehabilitaci)¹⁸, nebo zvíře se zoterapeutem dorazí za skupinou lidí (domovy důchodců, specializované školy a školky...):¹⁹

- Canisterapie- zooterapie, při které je využíván *pes*. Tato terapie je využívána ve všech věkových kategoriích.
- Felinoterapie- zooterapie, při které je využívána *kočka*.
- Hiporehabilitace- zooterapie, při které je využíván *kůň*. Tato terapie je využívána jako fyzioterapeutická metoda.
- Delfinoterapie- zooterapie, při které je využíván *delfín*.
- Lamaterapie- zooterapie, při které je využívána *lama*.
- Insektoterapie- zooterapie, při které je využíván *hmyz*.
- Ornitoterapie- zooterapie, při které je využíváno *ptactvo*.

¹⁷VELEMÍNSKÝ, M. a kol. *ZOOTERAPIE ve světle objektivních poznatků*. České Budějovice, 2007, s. 31.

¹⁸JANČAŘÍKOVÁ, K., BRAVENCOVÁ, J. *Vyučování za pomoci malých živočichů*. Praha, 2010, s. 13.

¹⁹VELEMÍNSKÝ, M. a kol. *ZOOTERAPIE ve světle objektivních poznatků*. České Budějovice, 2007, s. 32.

Další zvířecí druhy nemají přesné označení. Bývají buď řazeny mezi další druhy zooterapie, nebo mají opis. Nejčastěji to bývají.²⁰

- Malá domácí zvířata- akvarijní rybičky, plazi, obojživelníci...
- Hospodářská zvířata- ovce, kozy... Často jsou využívány farmy, kde jsou tyto druhy zvířat k dispozici. Poté vzniká specifický směr nazývaný farmingtherapy= zooterapie, která je praktikována na farmách
- Exotická zvířata v ZOO
- Volně žijící zvířata
- Drobní hlodavci a králíci- převážně bývají využíváni u dětí (hlavně s autismem), uplatnění naleznou ale i v domovech důchodců.

²⁰ SVOBODOVÁ, I. a kol. *Zoorehabilitace a aktivity se zvířaty pro rozvoj osobnosti*. Praha, 2009, s. 7.

4.2 Definice typů zooterapie dle metody

4.2.1 AAA (Animal Assisted Activities)- Aktivita za pomoci zvířat

Asistované aktivity se dělí na dvě formy- aktivní a pasivní. V aktivní formě dochází ke kontaktu mezi klientem a zvířetem. U pasivní formy nejde o kontakt, ale o to, že je někde zvíře umístěno (např. akváriu, voliéra) a svou přítomností navozuje příjemné prostředí.²¹ Tato forma je realizována dvěma způsoby:²²

- Rezidentní (stálé)- jde o menší zvířata (křečci, králíci...), o které se klient stará.
- Návštěvní- zde přichází zvíře se svým pánem (pes...), klient se nemusí nikterak starat.

Jde zde hlavně o klienty ze sociálních služeb (domovy pro seniory, domovy pro osoby se zdravotním postižením...) a školských zařízení. Hlavním cílem této metody je především odbourávání stresu, zlepšování komunikace, pohyblivosti apod.²³

4.2.2 AAT (Animal Assisted Therapy)- Terapie za pomoci zvířat

U této metody je zvíře nedílnou součástí terapeutického procesu. Výsledky jsou zde dobře pozorovatelné a měřitelné.²⁴ Pokud se tato metoda týká dětí, je nutné mít povolení rodičů. Je také nutné jim vysvětlit, že tato metoda není pouze legrace a zábava. I zvíře musí AAT těšit.²⁵

Cílem bývá nejen posílení žádoucího chování, ale i utlumení nežádoucího chování. Léčí se různé fobie a nacvičují se nové dovednosti, jako chůze a mluvení. Za posledních pár let se dá o této metodě hovořit velmi pozitivně, svojí efektivitu prokázala u dětí, jejichž matky byly narkomanky. Tyto děti mívají nejen zdravotní problémy, ale také neurologické a výchovné. Trpí poruchami nepozornosti, často bývají nespolečenské a fyzický kontakt úplně odmítají.²⁶

²¹ PETRŮ, G., KARÁSKOVÁ, V. *Edukační aspekty canisterapie*. Olomouc, 2008, s. 8.

²² PETRŮ, G., KARÁSKOVÁ, V. *Edukační aspekty canisterapie*. Olomouc, 2008, s. 8.

²³ VELEMÍNSKÝ, M. a kol. *ZOOTERAPIE ve světle objektivních poznatků*. České Budějovice, 2007, s. 32.

²⁴ GALAJDOVÁ, L. *Pes lékařem lidské duše aneb Canisterapie*. Praha 1999, s. 28.

²⁵ GALAJDOVÁ, L., GALAJDOVÁ, Z. *Canisterapie. Pes lékařem lidské duše*. Praha, 2011, s. 125.

²⁶ GALAJDOVÁ, L. *Pes lékařem lidské duše aneb Canisterapie*. Praha 1999, s. 28-29.

4.2.3 AAE (Animal Assisted Education)- Vzdělávání za pomoci zvířat

Cílený nebo jen spontánní kontakt člověka se zvířetem, který je vhodný pro zlepšování výchovy, vzdělávání a sociální dovednosti. Zvyšuje se zde motivace k učení a osobnímu rozvoji. Nejrozšířenější technikou předávání informací je zábavná forma a názorná ukázka. Zvíře je zde využíváno jako prostředník. Nejenže motivuje k učení, ale i „prolomí ledy“ při komunikačních bariérách.²⁷

AAE je zjednodušeně řečeno „škola hrou“.

Cílem této metody je tedy hlavně motivace k učení a osobnímu rozvoji. Nejčastější skupinu klientů zde tvoří lidé s poruchou učení, chování nebo komunikace, ale také studenti z běžných škol, které jsou zaměřeny na vztahy lidí a zvířat, biologii atp.²⁸

Úspěchem této metody je, že ji lze ve školních podmínkách uplatňovat jak v povinných, tak i v nepovinných organizačních formách.²⁹

4.2.4 AACR (Animal Assisted Crisis Response)- Krizová intervence za pomoci zvířat

Tato metoda využívá přirozeného kontaktu zvířete a člověka, který se ocitl v nějakém krizovém prostředí. Měla by odbourávat jeho stres, zlepšit jeho psychický a fyzický stav a stabilizovat určitou situaci. Jedná se zde i o krizové situace- teroristický útok, přírodní katastrofa, kriminální čin apod.

Nemusí se zde jednat jen o lidi postižené katastrofou, ale i o pracovníky záchranných týmů, dobrovolníky, kteří pomáhají po různých katastrofách s odbouráváním škod atd. Jde o to, že zásah může trvat nejen několik hodin, ale i několik měsíců, záleží na potřebách záchranného týmu, tudíž je zooterapeutický tým zapojen do týmových aktivit a bývá vyzýván k práci v rámci konkrétní krizové situace.³⁰

²⁷JANČAŘÍKOVÁ, K., BRAVENCOVÁ, J. *Vyučování za pomoci malých živočichů*. Praha, 2010, s. 13.

²⁸VELEMÍNSKÝ, M. a kol. *ZOOTERAPIE ve světle objektivních poznatků*. České Budějovice, 2007, s. 34.

²⁹PETRŮ, G., KARÁSKOVÁ, V. *Edukační aspekty canisterapie*. Olomouc, 2008, s. 8.

³⁰VELEMÍNSKÝ, M. a kol. *ZOOTERAPIE ve světle objektivních poznatků*. České Budějovice, 2007, s. 35-37.

4.3 Pozitiva a negativa vzdělávání za pomoci zvířat

4.3.1 Pozitiva

Příroda má významnou úlohu pro zdraví člověka. Jeho obraz z psychopatologie odvozuje klasická medicína psychoterapie. Zde je předmětem nemoc a cílem je nemoc odstranit. V pozitivní psychoterapii však nejde pouze o poruchy a konflikty, ale především o rozvoj různých schopností. Jde o to, že je nutné odstranit různé bloky a zábrany a docílit ke zdravé rovnováze tak, aby se vzájemně propojovala láska a poznání. Proto sem patří i láska k přírodě a ke zvířatům.³¹

Domestikace zvířat není nic neobvyklého, člověk je společenský tvor a v častých případech společnost zvířete potřebuje. Nejde jen o minulost, kdy si lidé ochočovali vlky, kteří je chránili a oni je na oplátku krmili, ale i o současnost, v mnoha domácnostech není k nalezení jen pes, či kočka, ale i obojživelníci, hmyz apod. v tomto případě záleží na tom, jaké zvíře dokáže uspokojit lidskou potřebu. Je ale důležité, aby byl člověk ochoten hájit práva zvířat. Nejde jen o koterapeuta, ale i o domácího mazlíčka. Pozitiva v chovu zvířat ve školách jsou ta, že na úrovni jedince dochází hodně k odbourávání stresu, zlepšuje se postoj ke škole (žák se do školy více těší), zklidní se. Na úrovni třídního kolektivu dochází ke zlepšení komunikace ve třídě (žáci si rozdělí, kdo se o zvíře bude starat, krmít ho, čistit atd. a různě se střídají). Děti se později cítí uvolněnější, nemají stavy úzkosti a stresu, díky přítomnosti zvířete se cítí šťastnější, jsou i pozornější. Dochází zde k naplnění základních lidských potřeb, jako je láska.³²

Pozitivní zooterapie tedy poskytuje dobrý základ při léčení různých duševních poruch. Pacient však není trpítel, který musí všechny své těžkosti pasivně snášet. Může se k nim postavit pozitivně a vyřešit je. Pozitivní zooterapie pracuje se všemi prostředky změn, jak s vnějšími, tak i s vnitřními.³³

³¹VELEMÍNSKÝ, M. a kol. *ZOOTERAPIE ve světle objektivních poznatků*. České Budějovice, 2007, s. 41.

³²JANČAŘÍKOVÁ, K., BRAVENCOVÁ, J. *Vyučování za pomoci malých živočichů*. Praha, 2010, s. 20.

³³VELEMÍNSKÝ, M. a kol. *ZOOTERAPIE ve světle objektivních poznatků*. České Budějovice, 2007, s. 43.

4.3.2 Negativa

Negativa, např. při chovu exotických zvířat ve školách, se dají klasifikovat dvěma způsoby- lokální a globální:³⁴

- *Lokální negativa*- projevují se hlavně při chovu, který je veden neodborně. Jde nejen o nekvalitní péči, která se projevuje především týráním (např. zvíře nedostane potravu, ani pití), ale i o to, že jsou nerespektovány jejich potřeby (nadměrné vyrušování- např. při spánku, malý prostor, špatná strava, kdy může zvíře i uhynout, neodborná a nešetrná manipulace).
- *Globální negativa*- převážně ve školách jde o to, že učitelé mohou podceňovat potřebu žáků trávit čas ve venkovním prostředí. Taky bývá problémem, že děti úplně nepochopí pravou komplexitu přírodních ekosystémů. Dalším negativem při chování zvířat ve škole bývá to, že se zvyšuje neznalost hospodářských zvířat (jak uvedla jedna učitelka v rozhovoru: „Dnešní děti považují za domácí zvíře křečka, ne ovci.“). Také už tolik nejde o soběstačné hospodaření.
- Další negativa- velkým rizikem je bráno riziko přemnožení, také nevhodné nakládání s chovatelským přebytkem (převážně s vypouštěním do volné přírody), ale i chov nevhodného jedince (např. křeček zlatý bývá často nevrlý a kouše).

Negativa se dají poměrně snadno eliminovat. Hlavní je vzdělání učitelů v určitých oblastech, kterými jsou: výběr vhodného druhu zvířete. Následně výběr jedince. Je nutné vědět vše o péči konkrétního druhu a také nakládání s chovatelskými přebytky. Poté i jakým způsobem se zvíře ve třídě využije- buď jde o asistenční zvíře (nezáleží na tom, zda je chované, či do třídy jen dochází), nebo je to pro děti mazlíček, o kterého se starají, těší se na něj a jsou méně ve stresu.³⁵

³⁴ JANČAŘÍKOVÁ, K., BRAVENCOVÁ, J. *Vyučování za pomoci malých živočichů*. Praha, 2010, s. 20-21.

³⁵ JANČAŘÍKOVÁ, K., BRAVENCOVÁ, J. *Vyučování za pomoci malých živočichů*. Praha, 2010, s. 20-21.

5 Canisterapie

5.1 Vymezení pojmu canisterapie

“Pes je jediný tvor, který vás miluje víc, než vy milujete sami sebe.” (*Fritz von Unruh*)³⁶

První pokusy o záměrné využití psa se objevují v Anglii a ve Švýcarsku, ale teoretický základ vznikl už v USA.³⁷

V Čechách byl pojem *canisterapie* poprvé použit v roce 1993. V této době se již rozvíjely organizované aktivity se psy, vytvářela se metodika a také přístupy na využívání psů v terapii. Za účelem šíření a prohlubování myšlenek pozitivního vlivu soužití lidí a zvířat byla v květnu 1995 založena *Asociace zastánců odpovědného vztahu k malým zvířatům* (AOVZ). *Canisterapeutická společnost* byla založena roku 1997 a vycházela při tvorbě metodiky ze zahraničních zkušeností.³⁸

“Česká canisterapeutická organizace byla založena v roce 2003.”³⁹

Autorem pojmu *canisterapie* se stala Jiřina Lacinová (1993), která byla zároveň průkopníkem tohoto oboru se sdružením Filia. Termín canisterapie se skládá z latinského slova *canis* (pes) a řeckého slova *terapie* (léčba). Tento termín, ačkoli byl původně jen pro “domácí použití” se rozšířil i do zahraničí. V roce 1999 Galajdová definuje canisterapii jako pozitivní působení psa na zdraví člověka. Dále uvádí, že je canisterapie podpůrnou formou psychoterapie, která je převážně založená na kontaktu psa a člověka. Je zde kladen důraz převážně na řešení problémů v různých oblastech, hlavně citových, psychologických a sociálně interakčních. Dále se dá canisterapie definovat jako léčebný kontakt psa a člověka. Bývá využívána k nácviku koncentrace a ke zvyšování pozornosti, také k rozvíjení sociálního citění a zlepšování kvality života. V některých případech napomáhá ke snižování agresivity.

³⁶ VELEMÍNSKÝ, M. a kol. *ZOOTERAPIE ve světle objektivních poznatků*. České Budějovice, 2007, s. 60.

³⁷ PETRŮ, G., KARÁSKOVÁ, V. *Edukační aspekty canisterapie*. Olomouc, 2008, s. 9.

³⁸ MOJŽÍŠOVÁ, A., KALINOVÁ, V. *Pravda o zooterapii*. České Budějovice, 2004, s. 25.

³⁹ PETRŮ, G., KARÁSKOVÁ, V. *Edukační aspekty canisterapie*. Olomouc, 2008, s. 9.

Přispívá i k rozvoji jemné a hrubé motoriky, k orientaci v prostoru, zvyšuje motivaci k podílení se na vlastním léčení, či podněcuje verbální a neverbální komunikaci.⁴⁰

Efektivně se zde využívá etologie (chování) a fyziologie (vlastnosti, velikost, teplota, tvar, pohyb...těla) psa. Využíváno je zde pozitivní působení na *zdraví* člověka, každopádně pojem *zdraví* je myšleno přesně podle definice WHO (Světová zdravotnická organizace) jako “stav psychické, fyzické a sociální pohody.” Canisterapie spadá do sociální rehabilitace a má za úkol rozvíjet, či získat potřebné dovednosti, které klient mohl ztratit v důsledku nějaké nemoci, či je nemá kvůli svému handicapu. Výborně se uplatňuje i v různých situacích, kdy jiné metody již selhávají, nebo kdy je nelze použít. Jde hlavně o skupiny lidí, kde jsou obtížně komunikující pacienti. Také je canisterapie vhodná pro lidi s mentálním, tělesným, smyslovým či emocionálním postižením. Jedná se i o lepší navazování kontaktů.⁴¹

Psi jsou při canisterapii používáni hlavně pro celkovou aktivizaci svého klienta.⁴²

Hlavní podstatou je tedy využívání psa v interaktivním léčebném procesu. Dosud však není známo, zda je canisterapie jen podpůrnou léčbou, nebo zda je to nový terapeutický postup. Tým je tvořen tedy z terapeuta, zvířete a pacienta, každopádně řídicí funkci má vždy lékař. Do tohoto týmu dále patří zdravotní sestry, fiziotherapeuti a ergoterapeuti, pedagogové, kliničtí psychologové, sociální pracovníci, technický personál, právníci a dle potřeb i další specialisté. Léčba nesmí být v žádném případě samoučelná, vždy jde o co největší zájem k dosažení na co nejlepší kvalitu života klienta.⁴³

Je ale důležité dát si pozor na žáky s panickým strachem ze psů nebo na žáky s alergií na srst. Ti se musí z canisterapie vyloučit!⁴⁴

⁴⁰ VELEMÍNSKÝ, M. a kol. *ZOOTERAPIE ve světle objektivních poznatků*. České Budějovice, 2007, s. 60.

⁴¹ MOJŽÍŠOVÁ, A., KALINOVÁ, V. *Pravda o zooterapii*. České Budějovice, 2004, s. 30.

⁴² JANČAŘÍKOVÁ, K., BRAVENCOVÁ, J. *Vyučování za pomoci malých živočichů*. Praha, 2010, s. 15.

⁴³ NERANDŽIČ, Z. *ANIMOTERAPIE aneb Jak nás zvířata léčí*. Praha, 2006, s. 52.

⁴⁴ PETRŮ, G., KARÁSKOVÁ, V. *Edukační aspekty canisterapie*. Olomouc, 2008, s. 10.

5.2 Základní oblasti působení canisterapie

5.2.1 Socioterapie

Socioterapie se dá definovat jako léčba společenstvím. Patří hlavně do oblasti problémového chování a vztahů. Určená je pro děti s emoční a citovou deprivací (úzkost, neshvělost, pasivita, pocity méněcennosti). Dále pro děti, které mají poruchu chování, nedostatek emocionálního pocitu bezpečí v raném vývoji (šikana, agresivita...). Příčin problémového chování může být několik, každopádně hlavní je, že děti se vidí úplně jinak, než jak je tomu ve skutečnosti. Děti často stojí mimo kolektiv a nevnímají chování druhých. Dostávají se do začarovaného kruhu. Aby se dostaly do normálního života, potřebují pocit bezpečí, jistoty a lásky. Pes u těchto dětí navozuje přirozenou atmosféru, napomáhá k uvolnění, ale také k důvěře. Děti v přítomnosti psa mnohem intenzivněji citově prožívají. Děti o sobě začínají více mluvit. Nejčastěji se pracuje se skupinou. Je zde kladen důraz na tzv. prožitkové učení- provádějí se různé úkoly a prožívají se různé situace.⁴⁵

5.2.2 Psychoterapie

Tato metoda využívá na léčbu psychologické prostředky s využitím psa. Je uplatňována tam, kde jsou klientovy obtíže ovlivňovány jeho duševním zdravím. Psi u těchto lidí snižují úzkost a působí na nervový systém tím, že odvádějí pozornost člověka k příjemnějším věcem a myšlenkám, poskytují mu kontakt v dotecích a dávají pocit bezpečí. Snižují taky pocit samoty a zvyšují sebevědomí. Důležité je zmínit, že hlazením zvířecí srsti se produkuje *endorfin* (=hormon, který navozuje příjemné pocity, dobrou náladu a radost). Velkým potenciálem je i zmírnění vývoje chorob vázaných na stres- např. onemocnění věnčitých tepen nebo hypertenze. Na vzniku astmatu, nádorových onemocnění, vředových chorob žaludku atp. se podílejí psychosomatické faktory. Pes je zde tedy využíván jako prostředník ke komunikaci, k silným citovým prožitkům a hlavně k otevření se.⁴⁶

⁴⁵ MOJŽÍŠOVÁ, A., KALINOVÁ, V. *Pravda o zooterapii*. České Budějovice, 2004, s. 32.

⁴⁶ MOJŽÍŠOVÁ, A., KALINOVÁ, V. *Pravda o zooterapii*. České Budějovice, 2004, s. 32.

5.2.3 Fyzioterapie a diatermie

Tato metoda se používá hlavně u nemocí pohybového a nervového aparátu (prohřívání). Také při rozvoji jemné a hrubé motoriky, koordinace pohybu, orientace v prostoru atp. Základním předpokladem úspěšnosti léčby u handicapovaných je převážně motivace (zvláště u dětí). V oblasti diatermie (zahřívání) je pes díky své teplotě (má o dva stupně vyšší teplotu než člověk) využíván přímo jako nástroj k prohřívání svalů. Tato metoda se nazývá *polohování*- v současné době dosahuje vynikajících výsledků.⁴⁷

Je nutný vytříbený přístup k výběru vhodného zvířete k danému pacientovi. Ne každé zvíře si sedne s každým pacientem a naopak. Porozumění je v tomto případě velmi nutné. Pokud tomu tak je, klient se lépe uvolní a je to znát i na výsledcích práce. Zařazení canisterapie do rehabilitačního programu hipoterapie je výhodná v tom, že dítě se i méně bojí přítomnosti koní a na konci terapie se už jen se psem uvolní. Nezbytné je také porozumění všech aktérů rehabilitačního procesu.⁴⁸

5.2.4 Speciální pedagogika

Ve speciální pedagogice se canisterapie využívá především u dětí s těmito poruchami- dysgrafie, dyslexie, dysortografie, dyskalkulie, LMD (porucha pozornosti, hyperaktivita, poruchy chování). Canisterapie zde může být využita dvěma způsoby, buď jako motivační prvek přímo ve výuce, kde je kladen důraz na posílení koncentrace, pozornosti, soustředěnosti a ochoty spolupracovat s pedagogem, nebo samostatně jako doplněk speciální výuky. Uplatnit ji lze také při logopedických potížích, u různých typů nemotornosti (dyspraxie, agnozie, nízký tonus, poruchy koordinace atp.), při zvyšování sebevědomí, objevování vlastních schopností atp.⁴⁹

⁴⁷ MOJŽÍŠOVÁ, A., KALINOVÁ, V. *Pravda o zooterapii*. České Budějovice, 2004, s. 32-33.

⁴⁸ KOLEKTIV AUTORŮ *Povídání o canisterapii*. Vyškov, 2000, s. 19.

⁴⁹ MOJŽÍŠOVÁ, A., KALINOVÁ, V. *Pravda o zooterapii*. České Budějovice, 2004, s. 33.

5.2.5 Psychologie

Aby mělo dítě pocit jistoty, je nutné, aby se canisterapie odehrávala v přirozeném prostředí- např. v prostředí školy, stacionáře nebo letního rekondičního tábora (podle přísných norem Canisterapeutické společnosti). Rodiče bývají při prvním kontaktu dítěte se psem. Terapeut učí dítě základům prosociálního chování, toleranci

a schopnosti dělení se o potěšení z kontaktu se zvířetem. Jde o to, že dítě s handicapem bývá často středem pozornosti celé rodiny a tak se neumí dělit a ani není tolik citlivé. Problém často bývá s rodiči, dítěti doma často vytváří „skleníkové prostředí“- mají problém z kontaktu se zvířetem a přenáší to na dítě, což bývá bariérou při terapii. Terapeut tedy musí rodičům vysvětlit přínos rehabilitace. Další problém bývá s rodiči, kteří se pro terapii nadchnou až příliš, že ji později nevydrží pravidelně dodržovat. U handicapovaných dětí nejdou výsledky prokázat hned, proto může zájem ubývat.⁵⁰

Pro rozvoj je efektivní převážně komunikace. Každý terapeut potřebuje pro svou práci množství informací- a výsledek jejich práce je informace pro další lidi (jak o rodiče, tak o pedagogy, klienty atp.)⁵¹

5.2.6 Klinická logopedie

Zde je canisterapie plně využívána jako součást redukčního plánu v rámci celkového psychomotorického vývoje. Je zde kladen důraz na povahu řečové vady. V klinické praxi je canisterapie úspěšně využívána jako podpůrná metoda, ale i jako jen alternativní metoda. Při prvním setkání bývá klient spíše překvapený, ale jeho obavy posléze mizí. Neurotické poruchy bývají canisterapií velmi dobře ošetřitelné, naopak u autismu je nutné znát svého klienta a jeho poruchu autistického spektra, aby zde byla terapie vhodná.⁵²

⁵⁰ KOLEKTIV AUTORŮ *Povídání o canisterapii*. Vyškov, 2000, s. 20.

⁵¹ FERENČÍK, J. *Úvod o metodologie psychologického výzkumu*. Praha, 2010, s. 54.

⁵² KOLEKTIV AUTORŮ *Terapie a asistenční aktivity lidí za pomoci zvířat*. Praha, 2008, s. 4-5.

5.3 Cíle canisterapie

Cíle canisterapie nevycházejí jen z komplexní diagnózy, ale také z klientových dovedností a schopností, potřeb, zájmů a situace. Program bývá pro každého jedince sestaven individuálně. Jde o to, aby byl sestavený plán pro každého klienta příjemný, aby setkání bylo přátelské, jde dále o prožitek a prohloubení emocí. Pokud jde o dlouhodobou spolupráci, cílem canisterapie bývá především zprostředkovat psychosociální podporu při překonávání překážek a zlepšení kvality života při nemoci nebo při obtížích spojených se zdravotním postižením. U individuální canisterapie je výhoda, že cíl se dá stanovit přesně na jedince, u skupinové canisterapie jde hlavně o koordinaci jednotlivých aktivit.⁵³

Jako cíl se dá i označit aktivizace nemocného, nebo zdravotně postiženého a zlepšení jeho psychického a fyzického stavu. V rámci léčby jde i o snížení medikamentů. Člověk tedy hlavně pomocí přírody startuje své uzdravování a zlepšuje svůj tělesný i duševní kontakt s ostatními lidmi a okolím.⁵⁴

Jde tedy hlavně o úzký kontakt s vybranými zvířaty, o prožitky s nimi a o rozvoj empatie. Klienti se také seznamují se základními životními potřebami zvířete a se soužitím lidí a zvířat.⁵⁵

Výhodou canisterapie je, že jí může využívat téměř každý. Canisterapeutická sdružení mají zkušenosti s klienty od batolat až po seniory. Nejvýznamnějším přínosem je hlavně dodání bezpečí a citové jistoty. Canisterapie má široké využití. Uplatňuje se ale i jako prevence při nežádoucím chování, např. šikana a agresivita (převážně se tato prevence využívá v mateřských školách, základních, speciálních a zvláštních školách nebo v jiných zařízeních pro děti a mládež).⁵⁶

⁵³ VELEMÍNSKÝ, M. a kol. *ZOOTERAPIE ve světle objektivních poznatků*. České Budějovice, 2007, s. 77-78.

⁵⁴ HANÁK, P. a kol. *Zkušenosti z aplikace nových metod práce při vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami*. Brno, 2011, s. 78.

⁵⁵ SDRUŽENÍ FILIA. *Mezinárodní seminář o zooterapiích k tvorbě metodiky*. Brno, 2004, s. 40.

⁵⁶ MOJŽÍŠOVÁ, A., KALINOVÁ, V. *Pravda o zooterapii*. České Budějovice, 2004, s. 31.

5.3.1 Rozvoj jemné motoriky

U jemné motoriky jde o to, že co se zdá být pro zdravé lidi běžné, pro handicapované děti to může být nesnadný úkol. Pokud je pes temperamentní, musíme být obezřetní, dítě může poté znejistit. V jemné motorice se jedná převážně o souhru prstů a zápěstí. Děti se psem provádí různá cvičení, např. připínají a sundávají obojek, nasazují náhubek. Nalijí psovi vodu do misky, otírají tlapky, hladí psa, upravují pelíšek, drbají psa za ušima a na bříšku, češou psa, spolupracují se psem při povelu „dej pac“ apod.⁵⁷

Při *připínání obojku* nejdříve pomůžeme psa zklidnit a obměňujeme různé typy zapínání. U dětí, které jsou motoricky zdatní, zkusíme tyto činnosti provádět i nedominantní rukou. U *česání a kartáčování* je nutné připravit kartáče takovým s tvarem a štětinami, aby nemohlo dojít ke zranění. Učíme dítě znalost psího těla, co je to česání po srsti a proti srsti. Po česání se srst vybírá z kartáče a tím je opět rozvíjená jemná motorika. *Stimulace dotykem a hlazení* (viz. příloha 1) je nejen nejpřirozenější, ale i nejčastější kontakt se psem. Děti se učí hladit celou dlaní, konečky prstů, ale i jen slabě poplácávat. Při hlazení je pes využíván celý a děti upozorňujeme na citlivé oblasti jeho těla. *Manipulace s předměty, které složí psovi* je pro děti zajímavá, protože takové předměty ve svém životě nevyužívají. Při tomto cvičení se hojně využívají různé druhy zapínání a „postrojů“. *Dopomoc s péčí o psa* je pro děti často motivující, protože jakmile jim dovolíme pustit se do činností, které nejčastěji provozují jen dospělí, pustí se do nich s velkou chutí. Děti se tak starají o věci, které psovi patří, nalijí mu vodu do misky, pomohou s venčením atp. *Krmení granulemi* je pro děti činnost, která je pro ně velmi zajímavá, každopádně je nutné ke krmení přistupovat s mírou. Děti nesmí psovi dávat k jídlu to, co si donesou, ale pouze to, co dostanou od terapeuta. Krmení je vlastně odměna. Probíhá dvěma způsoby, buď ze „špetky“ a z dlaně, kdy je granule podávána přímo z ruky a pes si ji sám vezme, nebo „pogranulování“, kdy jsou granule pokládány na části těla a pes si je vezme na pokyn. Speciální atrakce je krmení z úst, kdy si dítě vloží piškot mezi rty a pes si ho- opět až na pokyn vezme. Toto cvičení je pro děti podobné jako zkouška odvahy.⁵⁸

⁵⁷ PETRŮ, G., KARÁSKOVÁ, V. *Edukační aspekty canisterapie*. Olomouc, 2008, s. 22-23.

⁵⁸ URBANOVÁ, M., ZOUHAROVÁ, M. *Možnosti využití psa při práci s žáky v základní škole speciální*. Praha, 2008, s. 21-23.

5.3.2 Rozvoj hrubé motoriky

Hrubá motorika se zlepšuje hlavně díky pravidelnému pohybu. Hyperaktivní dítě se výrazně zklidní a naopak dítě hypokinetické, pasivní či líné je psem k pohybu donuceno. Pes je zde brán jako motivační prvek. Je třeba po něm uklízet, koupat ho a vysušovat. Právě pro tyto činnosti je nutné koordinovat pohyby. Na rozvoj hrubé motoriky jsou využívány činnosti jako např. chůze v různém terénu a v různých variantách, běh s vodítkem a bez něj, aportování, přetahovaná se psem o nějaký předmět (hadr, provaz...), výcvik poslušnosti, podlézání a překračování psa, napodobování chování psa, ukryvání předmětů, které posléze pes hledá, kutálení míčků atd.⁵⁹

Oblast hrubé motoriky je rozvíjena především s ohledem na motorické postižení. Všechny aktivity by měly být konzultovány s fyzioterapeutem, aby nedošlo nějakým způsobem k narušení reedukačního procesu. Výsledky každopádně nejsou pozorovatelné hned, dítě se k nim musí pozvolna dopracovat. I na rozvoj hrubé motoriky se používají různé hry a cvičení. *Opičí dráhy* jsou sestavené z různých prvků, jako je slalom, podlézání, přelézání, přeskokování, plazení atp. Prvky musí být adekvátní k míře motorického postižení a ty, které nezvládá dítě, absolvuje za něj pes. Při tomto cvičení je funkce psa motivačně podpůrná. Děti pomáhají i se sestavováním a uklízením dráhy. *Hod balonkem- aport* je činnost, kterou děti vykonávají s terapeutem. Typy aportů (menší, větší, měkké atp.) jsou voleny dle možností dětí. Pokud si dítě není jisté při odebrání aportu, může terapeut aport odebírat společně s dítětem. *Při přetahování lanem nebo kusem hadru* jsou dobře zapojovány svaly. Pes musí toto cvičení zvládat bez vrčení a s přiměřeným nasazením a měl by okamžitě na povel přestat. *Podlézání pod psem* (viz. příloha 2) je netradiční způsob cvičení. Je na něj potřeba velké plemeno. Pokud je velkých psů více, je možné vytvořit tunel. *Tunel pro psa* je forma cvičení, kdy děti stojí za sebou ve stoji rozkročném a pes proběhne vzniklým tunelem mezi jejich nohama. Pokud jsou k dispozici malá plemena, děti mohou psi překračovat. Každé cvičení je ale vždy na domluvě terapeuta a pedagoga.⁶⁰

⁵⁹ PETRŮ, G., KARÁSKOVÁ, V. *Edukační aspekty canisterapie*. Olomouc, 2008, s. 23-24.

⁶⁰ URBANOVÁ, M., ZOUHAROVÁ, M. *Možnosti využití psa při práci s žáky v základní škole speciální*. Praha, 2008, s. 19-21.

5.3.3 Motorika s atributy rehabilitační péče

Metodika, která je tvořena dětem na míru (MUDr. Kleplová, ve své absolventské práci zpracovala Sejkorová, 2001):⁶¹

PES

I. Rozvoj vzpřimovacích reakcí

leh na zádech a přetočení na břicho,
dále přetočení z lehu na břicho na záda
„panáčkování“
plazení
pomalá chůze psa

II. Rozvoj obranných reakcí

pes jde

pes stojí bokem k dítěti

III. Stabilizace

pes na vodítku chodí

a) V oblouku před dítětem
b) Kolem dítěte

IV. Orientace v tělesném schématu

pes jde určitým směrem

válení sudů

DÍTĚ

stejný pohyb provádějí děti

ze sedu na patách vzpřímený klek
plazení
lezení

dítě má na jeho hřbetě položenou
ruku, jde po kolenou a ve
vzpřímeném kleku
ze vzpřímeného kleku přes psa,
opora o natažené paže

dítě stabilně sedí, drží vodítko
a rukou sleduje pohyb psa

a) v oblouku
b) v kruhu

dítě jde za ním jakýmkoliv
způsobem
válení sudů

⁶¹ URBANOVÁ, M., ZOUHAROVÁ, M. *Možnosti využití psa při práci s žáky v základní škole speciální*. Praha, 2008, s. 24-25.

5.4 Polohování

5.4.1 Historie polohování

Ve fyzioterapii se tato metoda využívá od padesátých let 20. Století. Americký osteopat Dr. Lawrence spojil dva poznatky v závěr, tedy, že polohování, pokud se tělo dostane do komfortní polohy, přináší zlepšení funkce svalového a kloubního aparátu a že indikátor léčby a monitorování úspěchů jsou dány bodem, který přísluší ke svalu se zvětšeným napětím. Jednoduše řečeno tedy, klient, který se nehýbe, potřebuje pomoc druhého. Pokud se nepohybuje kvůli různým křečím, potřebuje uložit na určitou dobu do vhodné polohy, podložit polštáři a dalšími pomůckami. Zde přichází na řadu využití canisterapeutického psa, který má i další pozitivní vlastnosti, jako například vyšší teplotu těla. Při této aktivitě je nutné mít u klienta i profesionálního fyzioterapeuta.⁶²

5.4.2 Polohování

Polohování vzniklo jako technika individuální terapie a probíhá pod dohledem canisterapeuta. Tato metoda je nejvhodnější pro klienty se zdravotním postižením. Teplo psa prohřívá končetiny a synchronizuje se i dýchání psa a klienta, tím dále dochází k lepšímu prokrvení, což má sekundárně vliv na uvolnění spazmů.⁶³

Podporuje psychomotorický vývoj a potlačuje patologické pohybové vzorce. S dalšími technikami zabraňuje vzniku deformit a proleženin. Pro klienta by měly být pozice vhodně zvolené, v žádném případě nesmí být zátěžové. Polohy se volí jak relaxační, tak stimulační.⁶⁴

Začínat s touto terapií je vhodné za přítomnosti rodičů, aby byla navozena důvěra klienta ke psovi. Polohování nelze provádět násilnou formou. Aby bylo úspěšné, je důležité zabezpečit dostatek času a klid. Individuální je i doba adaptace. Někdy se výsledky dostaví po několika terapiích, jindy až po více, než roce.⁶⁵

⁶² DIVIŠOVÁ, Z. A kol. *Praktické využití psů v zoorehabilitaci*. Praha, 2011, s. 122.

⁶³ PETRŮ, G., KARÁSKOVÁ, V. *Edukační aspekty canisterapie*. Olomouc, 2008, s. 10.

⁶⁴ HANÁK, P. a kol. *Zkušenosti z aplikace nových metod práce při vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami*. Brno, 2011, s. 40.

⁶⁵ VELEMÍNSKÝ, M. a kol. *ZOOTERAPIE ve světle objektivních poznatků*. České Budějovice, 2007, s. 177.

Metoda polohování je tedy využívána hlavně u dětí s vícečetným postižením, s tělesným postižením a s poruchami autistického spektra (PAS). Je nutná znalost fyziologie lidského těla a psychomotorického vývoje. Využívají se dále různé kompenzační a polohovací pomůcky- klíny, vaky, válce, polštáře atp. Za vhodný doplněk je považována i muzikoterapie, kdy je často zvolena hudba relaxační, dále přírodní zvuky (např. hlas velryby či šumění lesů). Občas bývá zvolen i prvek aromaterapie, ale vonné esence mohou narušovat plné vnímání psa jako celku (např. autistické děti ke psům rády čichají). Polohování by mělo probíhat v menší a klidné místnosti, kde musí být teplo a dobrý vzduch.⁶⁶

Každopádně díky tomu, že pes musí vydržet v jedné pozici i několik desítek minut, je pro něj polohování velmi náročné a po jedné polohovací jednotce se pes musí pořádně proběhnout a poté odpočinout.⁶⁷

5.4.3 Průběh polohování

Polohovací jednotka obvykle trvá 15-20 min (dle individuálních potřeb klienta). Dítě se nejprve se psem přivítá, jsou mu vyzuty boty, v některých případech je i svlečeno (spodní prádlo či jen plena), aby mohla být maximálně vnímána přítomnost psa. Poté je dítěti ponechán prostor pro výběr vhodné polohy. Pokud je poloha zvolena, nenásilně je dítě dopolohováno tak, aby terapie byla naprosto bezpečná a pohodlná. Pokud tomu tak není, musí se zvolit poloha, která bude vyhovovat, každopádně změna musí probíhat nenásilně.⁶⁸

Výhodou bývá více psů, kdy jeden může prohřívát hrudník, druhý záda, třetí stimuluje dlaně. Pes na dítě může působit hned několikrát- svým teplem dítě zahřívá, dále je vnímán tlukot jeho srdce, kdy se klient snaží pravidelnému rytmu přizpůsobit. Dále je pes kamarád, pomáhá k psychickému a fyzickému uvolnění. Udává i hranice těla klientům, kteří mají potíže s uvědoměním si svého tělesného schématu. Konec polohovací jednotky probíhá pomalu, aby si dítě naposledy uvědomilo polohu i psa. Končit rychle není žádoucí. Dítě může poté psa odměnit pamlskem.⁶⁹

⁶⁶ HANÁK, P. a kol. *Zkušenosti z aplikace nových metod práce při vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami*. Brno, 2011, s. 78-79.

⁶⁷ SBORNÍK PŘÍSPĚVKŮ. *Terapie a asistenční activity lidí za pomoci zvířat*. Praha, 2008, s. 51.

⁶⁸ URBANOVÁ, M., ZOUHAROVÁ, M. *Možnosti využití psa při práci s žáky v základní škole speciální*. Praha 2008, s. 30.

⁶⁹ HANÁK, P. a kol. *Zkušenosti z aplikace nových metod práce při vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami*. Brno, 2011, s. 79.

5.4.4 K čemu během polohování dochází

Během polohování tedy dochází k zahřívání končetin a uvolnění spasmů (ruce bývají zatnuté v pěst a nohy jen natažené), oživuje se mimika a zvyšuje citlivost. Je zkvalitněn a prohlouben oční kontakt a prohloubeno dýchání (synchronizace se psem), tím dochází i k lepšímu prokrvení, což má sekundární vliv na uvolňování spasmů. Upravuje se patologické postavení jazyka, je lépe přijímána poloha, která je jinak běžně odmítána. U inkontinenčních dětí může díky intenzivnímu uvolnění dojít i k pomočení.⁷⁰

5.4.5 Možnosti poloh

Nejčastěji uznávanou polohou je *poloha na zádech* (viz. příloha 3), kdy dítě leží na zádech, hlavu má podloženou a psa zpravidla pod kolena. Pokud je psů více, leží i po pravé a levé straně a dítě je navíc přikryto dekou. *Polohování na boku* probíhá tím způsobem, že dítě leží na boku, hlavu má podloženou polštářem, jeden pes leží u břicha dítěte a druhý v podkolenní jamce nebo u zad. Dítě je opět přikryto dekou.⁷¹

Při *poloze v kleče* je obličej a vrchní část trupu položena na psovi. Horní končetiny bývají buď volně přes psa, nebo je možné se opírat o předloktí. *Polohování na břiše* probíhá tak, že dítě leží na břiše a pouze obličej a paže má položené na trupu psa. Jednotlivé polohy by se ale měly také bát konzultovány s rehabilitačním pracovníkem. Polohy lze při jedné jednotce měnit, každopádně musí být dostatek času na to, aby si je klient užil. Je dobré dbát na to, aby byly odhalené části těla přikryté pro zachování tepelného komfortu. Dítě může během polohy psa i hladit, či si přidržet ruku na teplých místech nebo na místech, kde lze dobře vnímat tep či dech psa.⁷²

⁷⁰ URBANOVÁ, M., ZOUHAROVÁ, M. *Možnosti využití psa při práci s žáky v základní škole speciální*. Praha, 2008, s. 31-32.

⁷¹ PETRŮ, G., KARÁSKOVÁ, V. *Edukační aspekty canisterapie*. Olomouc, 2008, s. 10.

⁷² URBANOVÁ, M., ZOUHAROVÁ, M. *Možnosti využití psa při práci s žáky v základní škole speciální*. Praha, s. 31.

5.5 Canisterapeutičtí psi

Canisterapeutičtí psi ovlivňují pozitivně podpůrně rehabilitační formu, ale v některých případech i fyzické zdraví člověka. Jsou velmi specifickou skupinou pomáhajících psů (*viz. příloha 4*). Naopak například u servisních psů, kteří jsou vychováváni a cvičeni svými majiteli.⁷³

Důležitým faktorem je spolehlivost, vstřícná povaha, musí mít dobré fyzické a psychické dispozice, ale hlavně musí mít rád lidi. Nevhodný pes je naopak s agresivní povahou, nervózní nebo zákeřný. Pes musí složit canisterapeutické zkoušky.⁷⁴

Od začátku je důležité vybrat pro psa vhodné jméno. Musí být učen a vychováván cíleně pro canisterapii. Pes musí mít důvěru a úctu ke svému majiteli. Je nutné naučit psa vzájemnou komunikaci. Povelů musí být krátké a jasné, ale nevyslovovat je rozkazem, nýbrž klidně. Velkou roli hrají i gesta, výška a zabarvení hlasu. Pes by měl být cvičen na situace, které se mohou při canisterapii stát. Ačkoli psa budeme dále učit novým věcem, je nutné opakovat i prvky, které již dobře zvládá. Vhodné je do výchovy zapojovat i klienty, ti pak mají pocit, že jsou prospěšní. Nutné je psa motivovat. Nemělo by se šetřit chválou, důležité je ale opakovat jméno psa. Vhodné je používat různé hračky a pomůcky. Pes musí být naučen lásce k lidem, aby rád přijímal pohlázení a mazlení, nejen od lidí, které již zná. Pokud by pak pes nedokázal pozitivně přijímat lidi a udržoval si od nich odstup, není vhodný na výcvik pro canisterapii.⁷⁵

Je nutné, aby si pes nedělal, co se jemu zlíbí. Rozhodně by neměly být podporovány zlozvyky, majitel by se měl snažit je u psa utlumit, nejlépe je však úplně odnaučit. Metody práce by neměly mít donucovací charakter, nelze dále psy komandovat a už vůbec ne klienty. Nemělo by dojít k situaci, kdy je pes odrazen od práce. Pokud je pes unavený, nemělo by se s ním cvičit, stejně tak, jako když je unavený majitel.⁷⁶

⁷³ VELEMÍNSKÝ, M. a kol. *ZOOTERAPIE ve světle objektivních poznatků*. České Budějovice, 2007, s. 116.

⁷⁴ PETRŮ, G., KARÁSKOVÁ, V. *Edukační aspekty canisterapie*. Olomouc, 2008, s. 13.

⁷⁵ SVOBODOVÁ, I. a kol. *Zoorehabilitace a aktivity se zvířaty pro rozvoj osobnosti*. Praha, 2009, s. 25-26.

⁷⁶ SVOBODOVÁ, I. a kol. *Zoorehabilitace a aktivity se zvířaty pro rozvoj osobnosti*. Praha, 2009, s. 27.

5.5.1 Výběr plemene

Životnímu stylu klienta musí pes odpovídat svou stavbou těla i povahovými vlastnostmi. V minulosti byli nejvíce využíváni němečtí ovčáci jako vodící psi pro nevidomé. Nyní jsou v oblibě labradorští a zlatí retrívři, protože jsou snadno cvičitelní, mají přátelskou povahu a dobře se přizpůsobují. Pro neslyšící osoby či osoby se záchvatovým onemocněním mohou pracovat různá plemena, nepotřebují totiž fyzickou sílu. Hojně bývají využíváni kříženci. Nelze ale mluvit o plemenu, které je vhodné, jde totiž právě o konkrétního jedince a jeho výběr.⁷⁷

Je nutné vědět, jak klient na psa reaguje. Zásadní je jeho povaha a zdraví. Obecně se říká, že si více rozumějí opačná pohlaví, že feny jsou citlivější a psi samostatnější. Pokud si klient vybírá svého psa osobně, je důležité dívat se na aspekty, jako např., které štěně se jeví jako zdravé, klidné a nenapadající ostatní. Takové štěně je vhodné např. pro děti s mentálním postižením. Nejlepší je však poradit se s odborníky, pokud lidé chtějí přímo svého psa a nebudou využívat služby canisterapeutických sdružení.⁷⁸

5.5.2 Výcvik psa, cíle výcviku a způsoby přípravy psa

Ideálně musí být pes učen již od štěněte. Důležitá je jeho socializace, do 12 týdnů by měl poznat široký okruh zvířat, dětí, lidí a prostředí. Nezanedbatelné je i to, aby byl seznámen s postiženými lidmi. Je vhodné navštěvovat i cvičiště pro psy, aby si zvykl na přítomnost dalších zvířat, což je důležité při vykonávání canisterapeutických zkoušek (viz příloha 5). Je třeba cvičit vše, kromě obrany. Pes by měl prožít různé situace, ke kterým dochází při canisterapii, např. hluk, sahání do misky, padající předměty, padání berlí, omezující hlazení atp. Měl by umět snášet česání od cizích osob, tahání za uši, prohlížení zubů, samozřejmě chůzi na vodítku bez tahání, dále sednout, lehnout a položit se na bok.⁷⁹

Pro zoorehabilitaci musí být vychováván takový pes, který je spolehlivý, ovladatelný, předvídatý, milý a tvárný. Na každého psa jsou ale jiné požadavky, buď je to zvíře vychovávané pro práci s relativně zdravými klienty, nebo pro práci s klienty s fyzickým, mentálním, či kombinovaným postižením. Dále jde

⁷⁷ DIVIŠOVÁ, Z. A kol. *Praktické využití psů v zoorehabilitaci*. Praha, 2011, s. 114-116.

⁷⁸ KARÁSKOVÁ, V., KRAUSOVÁ, A. *Pes a dítě s mentálním postižením*. Olomouc, 2004, s. 9-10.

⁷⁹ URBANOVÁ, M., ZOUHAROVÁ, M. *Možnosti využití psa při práci s žáky v základní škole speciální*. Praha, 2008, s. 13-14.

i o věk, buď pes pracuje s velmi malými dětmi, s dospívajícími dětmi, s dospělými nebo seniory. Ne každý pes se ale na takovou práci dokáže připravit. Vhodnější je zjistit, jaká práce by pro něj byla vhodná, než se ho snažit předělat. Výcvik a výchova by měly být vedeny formou pozitivních a motivačních metod. Je nutné umět pochválit v pravý čas. Výcvik obvykle probíhá 6-12 měsíců a u každého psa je individuální. Jsou sestavovány plány, které se zaměřují na momentální dovednosti a vyspělost a v průběhu se mění. Výcvik neprobíhá jen ve speciálně upravených místnostech, ale hlavně v přirozeném prostředí, v ulicích měst a vesnic, na veřejných místech atp. na budoucí asistenční psi je kladena velká zátěž, fyzická i psychická. Je nutné psům dopřávat regeneraci. Jsou povoleny pouze vhodné pomůcky, které jsou bezpečné. Výcvik je zakončen závěrečnou zkouškou.⁸⁰

5.5.3 Jaký má canisterapeutický pes (CT) být, co má umět, co by neměl dělat, malé chyby, větší chyby a chyby nepřípustné

CT pes musí splňovat parametry, podle kterých je vhodný pro práci s lidmi. Je zřejmé, že ne vždycky má náladu, může být nemocný, či jen unavený, ale jsou podmínky a musí mít takové povahové vlastnosti, aby mohl mezi lidmi a aby mělo cenu ho na takovou práci trénovat. Je potřeba se i vyvarovat chyb, díky kterým by nemusel splnit parametry canisterapeutického psa. Podmínky CT psa tedy jsou:⁸¹

Canisterapeutický pes musí mít hlavně vyrovnanou povahu, nesmí jednat agresivně, či bojácně. Důležitá je dobrá socializace, měl by být připraven na hluk, neobvyklé prostředí, hlasy, různé pomůcky, pohyby atp. Dále by měl být hravý, chytrý, přátelský, z kontaktů by měl mít potěšení, musí být ochotný dobře spolupracovat. Určitě by měl být trpělivý a vydržet krátkodobý, ale i dlouhodobý tlak, tedy i psychický a fyzický nápor. Důležitá je silná vazba na majitele psa, každopádně musí umět spolupracovat i s dalšími lidmi. Pes musí být samozřejmě zdravý a čistotný a má splňovat všechny požadavky z hlediska ochrany zvířat.

CT pes musí umět reagovat na své jméno, na přivolání a na povely. Musí umět aportovat a jemně přijímat předměty od lidí. Důležitý je vysoká tolerance. Samozřejmě musí perfektně zvládat povely i ve skupině lidí. Měl by se umět rychle

⁸⁰ DIVIŠOVÁ, Z. A kol. *Praktické využití psů v zoorehabilitaci*. Praha, 2011, s. 116, 148.

⁸¹ SVOBODOVÁ, I. a kol. *Zoorehabilitace a aktivity se zvířaty pro rozvoj osobnosti*. Praha, 2009, s. 22-25.

zklidnit a v klidu i setrvat. Pes musí umět komunikovat s fyzicky, mentálně, či psychicky postiženými osobami. Díky tomu, že se na terapii může potkat více zvířaty, musí je umět snášeta neútočit na ně. Neměl by mít ani zlozvyky. Aby CT pes měl tyto předpoklady, musí být pečlivě od malička cvičen.

CT pes může dělat chyby, ale jeho majitel je musí umět dobře posoudit, v jaké situaci k nim došlo, proč, atp. díky závažným chybám ale může být pro psa práce ukončena. Canisterapie je pro psa vysilující, takže je nutné sledovat, zda je pes unaven, či ne, je rozhodně nutné dopřát mu odpočinek a vyvarovat se chyb, které díky tomu mohou nastat.

Za malé chyby se dá považovat, pokud pes vykonává úkoly pomalu a nepřesně, pokud si ulevuje, neumí si vzít z ruky pamlsků, dále když překousává různé pomůcky a hračky či si s ním hraje, míso aby je nosil. Neměl by klienta při, nebo při různých hrách olizovat. Na povely by měl reagovat přesně, neměly by mu být opakovány.

Větší chyby jsou již takové, kdy pes vykonává úkoly s nechutí a neposlouchá na povely. Dále pokud je na něm vidět, že má strach, či štěká. Také pokud nechce aportovat, nebo naopak nedokáže být chvíli v klidu. Neměl by hlavně být nesnášenlivý vůči ostatním psům. Za velkou chybu se považuje pokud není schopen poslechnout svého majitele (nebo majitele poslechne jen na přísné a hlasité povely) a nedokáže pracovat samostatně. Špatné jsou zmatené reakce na rušivé vlivy, zlozvyky, nebo dokonce handicap (nejen fyzický, ale také zdravotní).

Hrubé chyby, které jsou ale nepřijatelné, jsou takové, kdy je pes agresivní, štěkavý, kouše tak, že může ohrozit zdraví či dokonce život. Naopak nesmí být ani bázlivý nejen vůči lidem, ale i vůči svému majiteli. Dále nesmí být nepozorný až neovladatelný, musí vždy přijít na zavolání. Na rušivé vlivy nesmí reagovat neadekvátně. Dále je velká chyba, pokud není schopen komunikovat s fyzicky, mentálně nebo psychicky postiženými osobami. A rozhodně nesmí být zraněný, nemocný, či dokonce nemohoucí.

5.5.4 Kde bývá CT pes využíván

5.5.4.1 Pes v ústavu pro mentálně postižené

Klienti s mentálním postižením nejsou časově opožděni jen v duševním vývoji, ale také ve vývoji strukturálním. Jsou velmi závislí na rodině, infantilní, reagují emočně, mají poruchu komunikace a malou přizpůsobitelnost k sociálním požadavkům, mohou být hyperaktivní nebo hypoaktivní, chápají zpomaleně, mají špatnou koordinaci atp. Mentální postižení se určuje dle hloubky (vyjádřená IQ). Rozeznáváme tedy *lehkou mentální retardaci* (IQ 50-69), *středně těžkou mentální retardaci* (IQ 35-49), *těžkou mentální retardaci* (IQ 20-34) a *hlubokou mentální retardaci* (IQ 20 a méně). Znaky typické pro mentální postižení je nejen snížená inteligence, ale také opoždění řeči, porucha myšlení, pozornosti a paměti, citová nevyzrálость, stereotypy, nedostatek zábran atp. Aby byla práce s lidmi s mentálním postižením efektivní, musí se dodržovat určité zásady, např. jasné a jednoduché pokyny, práce s motivací, střídání různých činností (klienti neudrží dlouho pozornost na jednu činnost) a časté opakování (k podpoření procesu zapamatování). Právě motivace je pozitivní.⁸²

Zde je vhodný jeden velký pes, jeden malý, záleží na působení psa. Pro lůžková oddělení je nejvhodnější malý pes (*viz. příloha 6*), a aby docházel ke stále stejné skupince lidí, kteří jsou na něj již zvyklí. Rozhodně by pes neměl u klientů s mentálním postižením zůstat sám, protože tito lidé se nestydí a nebojí projevit city a mohli by psovi ublížit. Navíc často neodhadnou sílu svého stisku, či se psa leknou a odhodí ho. Canisterapie u klientů s mentálním postižením může probíhat na bázi vyprávění o pejskovi, jak spí, jí, jak se na práci s nimi těší, co má a nemá rád. Dále je vhodné cvičení, rozvíjet motoriku a řeč při zpívání atp.⁸³

5.5.4.2 Pes u klientů s tělesným postižením

Zde se jedná o poruchy hybného ústrojí, tedy o osoby, jejichž diagnóza spadá do oblasti neurologie, revmatologie, ortopedie a traumatologie. Jde o postižení, které se projevuje dočasným, nebo trvalým onemocněním v motorické dispozici. Poruchy hybnosti se dají klasifikovat jako *primární* (následek přímého poškození pohybového

⁸² EISERTOVÁ, J., ŠVESTKOVÁ, R. *Pobytové a volnočasové aktivity se zaměřením na problematiku canisterapie*. České Budějovice, 2011, s. 34-36.

⁸³ GALAJDOVÁ, L., GALAJDOVÁ, Z. *Canisterapie. Pes lékařem lidské duše*. Praha, 2011, s. 26-27.

ústrojí) nebo *sekundární* (pohyb je omezen v důsledku nemoci či jiné poruchy). Další členění může být dle toho, zda se jedná o vady vrozené, či získané. Je nutné znát i svalový tonus, jeho snížení (hypotonii) nebo zvýšení (hypertonii). Typická obrna, tedy ztráta schopnosti učinění volného pohybu se dělí na obrnu částečnou (*parézu*) a úplnou (*plegii*). Dále se dělí na *monoplegii* (postižení jedné končetiny), *paraplegii* (postižení dolních končetin), *hemiplegii* (postižení jedné poloviny těla včetně obličeje) a *kvadruplegii* (postižení všech končetin). U tělesně postižených klientů je důležitá příprava. Je nutné mít polohovací podložku, polštáře, polohovací válce a hady atp. musí zde být kladen důraz na individualitu.⁸⁴

Role psa je zde rozšířená. Důležitá je především v rozvoji jemné a hrubé motoriky. Je nutné posilovat svaly, protahovat šlachy, zatěžovat kosti. Cvičení je pro klienty často nepříjemné, každopádně pes zde často bývá velkou oporou. Pro rozvoj jemné motoriky bývá vhodné cvičení jako aport, či zapínání obojku. Nutná je spolupráce se zdravotníkem, který informuje terapeuta o potřebách jednotlivých klientů.⁸⁵

U klientů s DMO jsou často známé pokroky. Významné bývají nejen ty, kdy je pes kamarád a společník, ale také motivuje k pohybu a k rehabilitaci, odvádí pozornost od vlastních potíží, ale také vychovává k zodpovědnosti a k empatii.⁸⁶

5.5.4.3 Pes u klientů se smyslovým postižením

U sluchově postižených klientů je kladen důraz na to, kdy ke ztrátě došlo a jaká je velikost sluchové ztráty. Toto postižení narušuje integritu klienta, často působí jako bariéra. Tito lidé mají deficit v orientačních schopnostech, často to působí jako zátěž na psychiku a má i negativní vliv na vývoj myšlení. Aby byl klient začleněn do skupiny, musí být splňovány určité zásady, stejně tak, že nejvhodnější jsou malé skupiny lidí, kde je klidnější prostředí. Dále by měl mít klient přehled o skupině, měl by vidět dobrou artikulaci a vhodné ke spolupráci jsou i pomůcky.⁸⁷

⁸⁴ EISERTO VÁ, J., ŠVESTKOVÁ, R. *Pobytové a volnočasové aktivity se zaměřením na problematiku canisterapie*. České Budějovice, 2011, s. 36-37.

⁸⁵ GALAJDOVÁ, L., GALAJDOVÁ, Z. *Canisterapie. Pes lékařem lidské duše*. Praha, 2011, s. 28-29.

⁸⁶ GALAJDOVÁ, L. *Pes lékařem lidské duše aneb Canisterapie*. Praha 1999, s. 98.

⁸⁷ EISERTO VÁ, J., ŠVESTKOVÁ, R. *Pobytové a volnočasové aktivity se zaměřením na problematiku canisterapie*. České Budějovice, 2011, s. 37-38.

Postižení klienti mívají často problém i s řečí. Zde je tedy důležité, aby na terapii chodil stejný pes, jelikož klient si ho často oblíbí. Přijde mu snazší domluvit se právě se psem, neopravuje, ani nenapomíná, jen čeká na spolupráci.⁸⁸

O osobách se zrakovým postižením lze hovořit jako o heterogenní skupině, jejich porucha zraku může být různě závažná, kvalitativně odlišná a může vzniknout v různém časovém období. Rozlišuje se zde kategorie vrozených a později získaných zrakových postižení. Později získaná zraková vada však může působit jako trauma, člověk ví, co ztratil, svůj stav najednou logicky považuje za horší. Poruchy zraku se dělí na střední slabozrakost, silná slabozrakost, těžce slabý zrak, praktická nevidomost a úplná nevidomost.⁸⁹

Program na pomoc zrakově postiženým pomáhá v odbourávání strachu ze zvířete, klient si psa může „osahat“ a seznámit se s ním, vyzkoušet si chůzi se psem ve vodícím postroji atp. Pes pro lidi se zrakovým postižením není jen kompenzační pomůckou, ale je i jeho pomocník. Zvyšuje pocit bezpečnosti, ale také dává možnost sportovního využití- je mnoho her pro nevidomé. Jediná nevýhoda je zde ta, že pes žije mnohem kratší dobu než člověk, takže je nutné potom použít dalšího pomocníka.⁹⁰

5.5.4.4 Pes u klientů s hyperkinetickým syndromem

Je důležité vědět, že přátelství se zvířetem posiluje citový i rozumový vývoj. Posiluje rozvoj sebevědomí, pocit zodpovědnosti a samostatnost. Cílem práce s klientem postiženým ADHD je posílení jemné motoriky, snížení agrese a zvýšení koncentrace, rozvíjí se řeč a sociální dovednosti a klient se celkově zklidní v přítomnosti zvířete. U těchto klientů je vhodné používat barevné pomůcky a nechat ho, aby si sám vybral, která se mu nejvíce zamlouvá. Role canisterapeuta je zde taková, že se snaží ukázat klientovi správný přístup k živému tvorů. U lidí s ADHD je pes brán jako velký motivační prvek. Je zde nutné velmi dobře spolupracovat

⁸⁸ GALAJDOVÁ, L., GALAJDOVÁ, Z. *Canisterapie. Pes lékařem lidské duše*. Praha, 2011, s. 29.

⁸⁹ EISERTOVÁ, J., ŠVESTKOVÁ, R. *Pobytové a volnočasové activity se zaměřením na problematiku canisterapie*. České Budějovice, 2011, s. 38-39.

⁹⁰ VELEMÍNSKÝ, M. a kol. *ZOOTERAPIE ve světle objektivních poznatků*. České Budějovice, 2007, s. 164-165.

s rodiči a odborníkem. Canisterapeut musí být seznámen s projevem klientova chování.⁹¹

ADHD je vlastně porucha pozornosti spojená s hyperaktivitou. Klient tedy nevydrží chvíli v klidu, jedná impulzivně, nesoustředí se, nemá žádný rytmus, nedůvěřuje, je často nespokojený, ale na druhou stranu umí být laskavý, mazlivý, veselý a hravý. Klient by také měl mít kvalitní vztah s vrstevníky, bohužel často ale tyto lidé bývají neoblíbení, kvůli svým typickým projevům v chování.⁹²

5.5.4.5 Pes u klientů s autismem

Každý klient s autismem je jedinečný. Je pro ně typický nevyrovnaný vývojový profil. Svět vnímají všemi smysly. Svět kolem sebe vnímají jako puzzle. Používají pouze jednoduchá a jasná gesta (*viz. příloha 7*). Realita je pro ně zmatená. Canisterapie může být velmi přínosná, ale musí se přesně dodržovat zásady. Je nutné komunikovat s blízkými osobami. V tomto případě platí, že pes i jeho majitel musí mít zkušenosti a musí být správně zvolená metoda canisterapie. Pomůcky musí být seřazené dle pořadí činnosti atp.⁹³

Dětský autismus je charakterizovaný triádou různých znaků, kdy je až ve ¾ případů porucha kombinována s mentální retardací. Jde o narušenou sociální interakci, neschopnost verbální a nonverbální komunikace a o stereotypní chování. Vzdělání u autistických dětí je zpravidla prováděno ve speciálních školách a je tam kladen důraz na stereotypní výuku. Ta bývá jednotvárná, s předměty je manipulováno jednotvárně. Hračky bývají pro takové děti nezajímavé, spíše si hrají s drobnými předměty.⁹⁴

5.5.4.6 Pes u klientů s epilepsií

Epilepsie je onemocnění, které chronicky postihuje mozkovou tkáň.⁹⁵ Vzniká poruchou funkce mozkových gangliových buněk. Tato nemoc se projevuje záchvaty, kdy člověk upadá do bezvědomí, ale nemusí tomu tak být při každém záchvatu. Ty

⁹¹ VELEMÍNSKÝ, M. a kol. *ZOOTERAPIE ve světle objektivních poznatků*. České Budějovice, 2007, s. 153-155.

⁹² EISERTOVÁ, J., ŠVESTKOVÁ, R. *Pobytové a volnočasové aktivity se zaměřením na problematiku canisterapie*. České Budějovice, 2011, s. 40-41.

⁹³ VELEMÍNSKÝ, M. a kol. *ZOOTERAPIE ve světle objektivních poznatků*. České Budějovice, 2007, s. 143-148.

⁹⁴ KRUHTOVÁ, L. *Občané se zdravotním postižením a veřejná správa*. Olomouc, 2005, s. 261.

⁹⁵ VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie*. Praha, 2004, s. 134.

se dělí na několik typů a až po přesném určení je zahájena nejvhodnější léčba. Epileptici musí dodržovat určitá pravidla, musí se vyvarovat alkoholu, některým druhům sportu, je nutné dodržovat režim, měl by se vyvarovat stresovým situacím atp. Při canisterapii je vhodné zaměřit se na psychosociální stránku tohoto onemocnění. Je nutné brát v potaz i to, že se klient může psa bát, je nutné zvolit správný postup na terapii. Pro epileptiky je cvičen signální pes, který má schopnost rozpoznat přicházející záchvat, může odvést majitele na klidné místo, pokud se nachází venku, hlídá ho, ale dovolí lidem pomoci mu.⁹⁶

5.5.4.7 Pes v domově důchodců

Domov důchodců nabízí mnoho služeb, ne všechny však mohou být pro seniory příjemné. Mají sice péči, ale ztratí své soukromí, nemusí mít možnost seberealizace, s ostatními klienty nemusí být vztahy často dobré atp. Pokud do domova důchodců přijde canisterapeutický tým, atmosféra se hned uvolní, lidé se začnou i sbližovat, najednou nemají tolik pocit samoty.⁹⁷

Staří lidé mají ve psovi přítele, někoho, o koho mohou pečovat, dotýkat se ho, udržuje je v aktivitě, mají motivaci k dennímu pohybu a hlavně jim vytváří pocit bezpečí. Ačkoli se to nezdá tak pravděpodobné, díky tomu, že se staří lidé cítí osamělí, narůstá i počet sebevražd. Přítomnost zvířete v institutech nabudí optimistickou atmosféru (viz. příloha 8), pes neví, jak starý člověk je, zda mu zbývá pár dní života atp., dodává dobrou náladu, odbourává nostalgii a depresi.⁹⁸

⁹⁶ VELEMÍNSKÝ, M. a kol. *ZOOTERAPIE ve světle objektivních poznatků*. České Budějovice, 2007, s. 155-160.

⁹⁷ GALAJDOVÁ, L., GALAJDOVÁ, Z. *Canisterapie. Pes lékařem lidské duše*. Praha, 2011, s. 30-31.

⁹⁸ GALAJDOVÁ, L. *Pes lékařem lidské duše aneb Canisterapie*. Praha 1999, s. 113-121.

6 Příbramská nezisková organizace PESSOS

Příbramská nezisková organizace PESSOS funguje od listopadu roku 2004.

Nyní se nezabývá jen canisterapií, ale i felinoterapií a terapií za pomoci hlodavců. Pořádá přednášky a semináře pro ZŠ a MŠ na téma „Prevence před napadení psem“.

Samozřejmě provádí výcvik canisterapeutů, výchovu psů v nouzi a poradenství v kynologii. V neposlední řadě se zabývá alternativními technikami fyzikální terapie. Toto občanské sdružení bylo založeno nejen pro pomoc handicapovaným lidem a seniorům, ale hlavně pro osvětu a edukaci.⁹⁹

6.1 Členové

Momentálně v organizaci můžeme potkat tři členky (+ dvě čekatelky pro rok 2012):¹⁰⁰

1. *Monika Posekaná*- místopředsedkyně, hlavní canisterapeutka, zabývá se výchovou a výcvikem (+ dále sanitární a masérský kurz, Kynologický kurz, canisterapeutický kurz od roku 2004, předvýchova štěňat asistenčních pro Pomocné tlapy, kurz péče a hygiena srsti psa, kurz Fyzikální terapie psů, praxe na ortopedicko – traumatologickém oddělení)
 - *Psi*- labrador Ebi (praxe 9 let), ohař Ajša (praxe 4 roky), vlkodav Tonda (praxe 1,5 roku) (*viz. příloha 9*)
 - *Kočky*- britská Šarlota (praxe 1 rok) + Whiskas (*viz. přílohy 10, 11*)
 - *Morče*- Ferda (*viz. příloha 12*)
2. *Romana Kolářová*- koordinátorka, pokladník, cnisterapeutka, zabývá se výcvikem mastifů (+výstavy)
 - *Pes*- anglický mastif Endy (praxe 6 let) (*viz. příloha 13*)
3. *Jana Vlková*- canisterapeutka
 - *Psi*- westík Kačka (praxe 2 roky), staf. bul Kid (praxe 0,5 roku)

⁹⁹ *Občanské sdružení PESSOS* [online]. Příbram: Občanské sdružení PESSOS, 2004. [cit. 16.4.2012]. Dostupný z WWW: < <http://www.pessos.estranky.cz/> >

¹⁰⁰ *Interní materiály občanského sdružení PESSOS.*

PESSOS od roku 2004 navštívilo mnoho škol, školek, domovů pro seniory atp., např.:¹⁰¹

- Pečovatelská služba města Příbram – domov pro seniory Březové hory
- LDN a OŠP v NSP Příbram – Zunz.
- Poskytovatel soc. služeb Rožmitál pod Třemšínem
- Domov seniorů Dobříš, Březnice
- Sanco
- Speciální – Zvláštní a pomocná škola Březové hory Příbram
- MC Pampeliška Březnice
- Dětský tábor Hrachov
- Tábor Junáků na Orlíku
- Ozdravovný pobyt pro neslyšící, nedoslýchavé s kochlarem dětí v Humpolci
- Speciální MŠ a třída autistů
- Autistické rodiny doma
- Klub přátel mentálně postižených Příbram
- Alka
- Zotavovna Bukovany MŠ, ZŠ
- 18. MŠ Alternativní
- 14., 13., 1., 11. MŠ Příbram
- 4. ZŠ a družina, 6 ZŠ.
- ZŠ + MŠ Suchodol
- 1. MŠ – Zahradní i KLIČKOVA VILA
- 7. ZŠ
- MŠ Drahlín
- 5. ZŠ
- Vyšší odborná škola Březnice
- Vyšší zdravotní škola Příbram

¹⁰¹ *Interní materiály občanského sdružení PESSOS.*

- ZŠ Bohumín
- ZŠ +MŠ Věšín , ZŠ Sedlec Prčice
- MŠ Hluboš, Lhota u Příbrami, Láz, Krásná hora + ZŠ
- Den zdravý v Milíně
- ZŠ Drahlín
- MŠ Obecnice, Pičín
- MŠ Rybičky PB 2
- ZŠ Vysoký Chlumeč
- MŠ Čenkov
- Kolotoč setkání maminek autistů
- Konference, Pravda o zooterapii, Jihočeská univerzita České Budějovice každý rok

6.2 Náhled spolupráce VŠERS a PESSOSu

PESSOS tedy spolupracuje s mnoha organizacemi, každopádně vždy jde o práci organizace, jak o pořádání seminářů, tak o canisterapii. Spolupráce s VŠERS by měla být jiného rázu, zde by se jednalo o to, že by studenti mohli v této neziskové organizaci vykonávat svou povinnou praxi, mohli by pomáhat a zúčastňovat se seminářů anebo semináře organizovat. Zde by se jednalo o to, že by student domluvil s např. vybranou školou, termín, téma semináře a semináře by se i účastnil. Další spolupráce spočívá v tom, že zde student spolupracuje jako dobrovolník, tedy dochází na canisterapeutické hodiny, pomáhá při organizaci hodiny, dále fotografuje a funguje vlastně jako „pravá ruka canisterapeuta“. Jako hlavní cíl této spolupráce by bylo zahrnutí spolupráce do předmětu, který je zaměřen na neziskové organizace, aby studenti nevnímali jen teoretickou část, ale také praktickou. V první části jde o seznámení s původem neziskových organizací, jak fungují, jak pracují, kde sídlí, jak se shání prostředky na chod organizací a hlavně aby se studenti dostali do podvědomí lidí. Předmět by se rozdělil na teoretickou a praktickou část. Fungování této spolupráce by započalo návrhem na spolupráci, schválení této spolupráce a poté by pokračovalo realizací (*viz. příloha 14*).

Tato spolupráce by měla mít přínos pro studenty, kteří by se rádi orientovali tímto směrem, např. při speciální pedagogice atp. Jde zde o tzv. rozhled jiným směrem, než politologickým.

Závěr

Cílem bakalářské práce bylo navrhnout spolupráci VŠERS v Příbrami s canisterapeutickým sdružením PESSOS, přiblížit a podrobně popsat tuto terapii a její využití v praxi. Dále se práce věnovala konkrétní příbramské neziskové organizaci PESSOS, popsala její činnost a členy a předložila návrh o spolupráci s VŠERS v Příbrami.

Tato práce přibližuje canisterapii jako terapii, která je postavena na pomoci handicapovaným dětem, dospělým a seniorům. Bylo nutné zmínit od kdy je tato terapie datovaná, jaké metody využívá a jak je přínosná. V práci je samozřejmě zmíněno několik základních oblastí, kde je terapie využívána a jedna kapitola se věnovala typům onemocnění. V neposlední řadě autorka kladla důraz na podrobné seznámení s canisterapeutickým psem.

Bylo nutné zaměřit se na canisterapii obecně a důrazně jí popsat, protože se jednalo o pochopení, jak tímto směrem zaměřená organizace funguje, jakou metodou terapie se tedy zabývá, pro jakou skupinu lidí je přínosná a co všechno obnáší.

V poslední části práce jsou konkrétně zmíněny členky organizace, a jaké organizace již využily pomoc od této neziskové organizace. Je důležité vědět, že tyto členky se samy zabývají výcvikem psů a připravují je na canisterapeutické zkoušky, že dochází do různých organizací, a proto tedy bylo důležité popsat jejich činnost.

V práci je také popsán konkrétní návrh na spolupráci VŠERS a PESSOSu, je konkrétně vymezeno, jakým směrem by se tato spolupráce mohla ubírat a jak by měla být pro studenty přínosná.

Důležité je zmínit, že obor Regionální studia na VŠERS byl po celé studium zaměřen spíše teoreticky, než prakticky, ačkoli zde byly předměty, které se praktickou částí mohly více zabývat. Jak je zřejmé z názvu oboru, pro studenty by mohlo být přínosem zjistit více o regionu, vědět, jaká uplatnění by se pro ně v budoucnosti našla.

Díky této bakalářské práci bude její autorka toto dané téma více zkoumat i v budoucnu.

Ačkoli se to nemusí zdát, toto je téma, na které je velmi málo zdrojů, často se jedná o sborníky příspěvků, časopisy, semináře atp. Přitom je zřejmé, že nejen canisterapie, ale všechny typy zooterpií se budou i nadále rozšiřovat a vylepšovat, páč efektivnost a výsledky jsou více než pozitivní.

Seznam použitých zdrojů

Literární zdroje

1. DIVIŠOVÁ, Z. A kol. *Praktické využití psů v zoorehabilitaci*. Praha: Česká zemědělská univerzita v Praze, 2010. 180 s. ISBN 978-80-213-2092-5.
2. EISERTOVÁ, J., ŠVESTKOVÁ, R. *Pobytové a volnočasové aktivity se zaměřením na problematiku canisterapie*. České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Zdravotně sociální fakulta, 2011. 104 s. ISBN 987-80-7394-294-6.
3. FERJENČÍK, J. *Úvod Do metodologie psychologického výzkumu*. Praha: Portál, 2010. 256 s. ISBN 978-80-7367-815-9.
4. GALAJDOVÁ, L. *Pes lékařem lidské duše aneb Canisterapie*. 1. Vyd. Praha: Grada Publishing, 1999. 160 s. ISBN 80-7169-789-3.
5. GALAJDOVÁ, L., GALAJDOVÁ, Z. *Canisterapie. Pes lékařem lidské duše*. Praha: Portál s.r.o., 2011. 167 s. ISBN 978-80-7367-879-1
6. HANÁK, P. a kol. *Zkušenosti z aplikace nových metod práce při vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami*. Brno, 2011. 131 s. ISBN 978-80-0022-8.
7. JANČAŘÍKOVÁ, K., BRAVENCOVÁ, J. *Vyučování za pomoci malých živočichů*. Praha: Univerzita Karlova v Praze- Pedagogická fakulta, 2010. 56 s. ISBN 978-80-7290-455-6.
8. KARÁSKOVÁ, V., KARÁSKOVÁ, A. *Pes a dítě s mentálním postižením*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2004. 27 s. ISBN 80-244-0953-4.
9. KOLEKTIV AUTORŮ *Povídání o canisterapii*. 1. vyd. Vyškov: MORAVIATISK VYŠKOV, Sdružení pro pomoc zdravotně postižených „PIAFA“ ve Vyškově, 2000. 48 s. ISBN 80-238-6089-5.
10. KRUHTOVÁ, L. *Občané se zdravotním postižením a veřejná správa*. Olomouc: Univerzita Palackého: Výzkumné centrum integrace zdravotně postižených, 2005. 268 s. ISBN 80-224-1168-7.
11. MOJŽÍŠOVÁ, A., KALINOVÁ, V. *Pravda o zooterapii*. České Budějovice: Jihočeská univerzita, 2004. 54 s. ISBN 80-7040-675-5.
12. NERANDŽIČ, Z. *ANIMOTERAPIE aneb Jak nás zvířata léčí*. Praha: Albatros, 2006. 159 s. ISBN 80-00-01809.

13. PETRŮ, G., KARÁSKOVÁ, V. *Edukační aspekty canisterapie*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci Fakulta tělesné výchovy, 2008. 33 s. ISBN 978-80-244-1957-2.
14. SBORNÍK PŘÍSPĚVKŮ. *Terapie a asistenční aktivity lidí za pomoci zvířat*. Praha: Česká zemědělská univerzita, 2008. 119 s. ISBN 978-80-213-1773-4.
15. SDRUŽENÍ FILIA. *Mezinárodní seminář o zooterapiích k tvorbě metodiky*. [v Brně: sborník příspěvků] Brno: Sdružení Filia, 2004. ISBN 80-239-3591-7.
16. SVOBODOVÁ, I. A kol. *Zoorehabilitace a aktivity se zvířaty pro rozvoj osobnosti*. Praha: Česká zemědělská univerzita v Praze, 2009. 108 s. ISBN 978-80-213-1912-7.
17. URBANOVÁ, Z., ZOUHAROVÁ, M. *Možnosti využití psa při práci s žáky v základní škole speciální*. Praha: Institut pedagogicko-psychologického poradenství ČR, 2008. 58 s. ISBN 978-80-86856-37-7.
18. VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie*. Praha: Portál, 2004, 872 s. ISBN 80-7178-802-3.
19. VELEMÍNSKÝ, M. a kol. *ZOOTERAPIE ve světle objektivních poznatků*. České Budějovice: DONA, 2007. 335 s. ISBN 978-80-7322-109-6.

Elektronické zdroje

1. *Občanské sdružení PESSOS* [online]. Příbram: Občanské sdružení PESSOS, 2004. [cit. 16.4.2012]. Dostupný z WWW: < <http://www.pessos.estranky.cz/> >.

Ostatní zdroje

1. *Interní materiály občanského sdružení PESSOS*.

Seznam zkratk

AAA- Animal Assisted Activities- Aktivita za pomoci zvířat

AAT- Animal Assisted Therapy- Terapie za pomoci zvířat

AAE- Animal Assisted Education- Vzdělávání za pomoci zvířat

AACR- Animal Assisted Crisis Response- Krizová intervence za pomoci zvířat

CT pes- cnisterapeutický pes

Přílohy

Příloha 1- Kid ve škole speciální

Příloha 2- podlézání

Příloha 3- polohování

Příloha 4- canisterapeutičtí psi

Příloha 5- canisterapeutické zkoušky

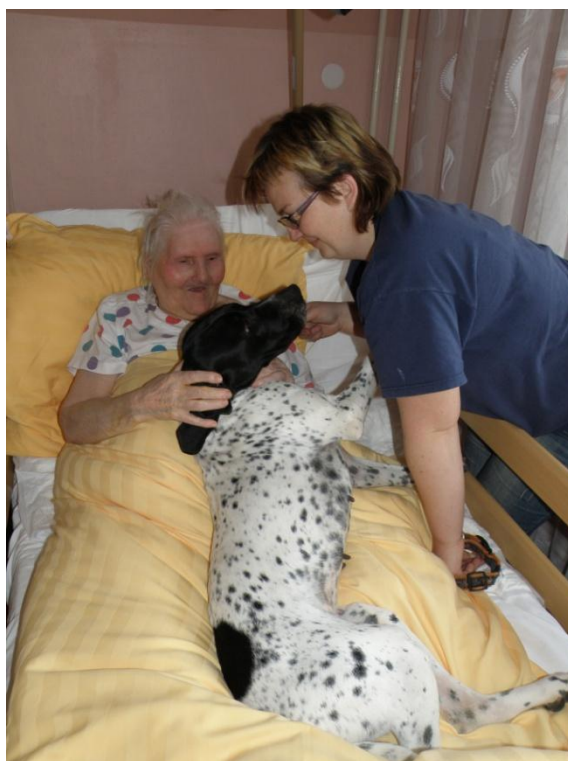
Příloha 6- Kačka v domově pro seniory

Příloha 7- Endy ve školce pro autistické děti

Příloha 8- Ajša v domově pro seniory

Příloha 9- Ajša, Ebi, Tonda

Příloha 10- Whiskas v domově pro seniory

Příloha 11- Šarlota v prostorách PESSOSu

Příloha 12- Ferda

Příloha 13- Endy ve škole speciální

Příloha 14- Návrh spolupráce

Návrh o spolupráci příbramské neziskové organizace PESSOS s VŠERS

Příbramská nezisková organizace PESSOS tímto nabízí spolupráci VŠERS v Příbrami a jejím žákům při získávání praxe, dobrovolnické činnosti a zahrnutí spolupráce v konkrétních předmětech, zaměřených prakticky.

V Příbrami, dne 16. 4. 2012

.....
PESSOS Příbram